

Kęstutis VAITKUS

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarams skirta paroda

Vasario 8 d. Plungėje, Žemaičių dailės muziejuje, buvo atidaryta stendinė paroda „Vieni iš daugelio: 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai – valstybės kūrėjai“, parengta Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos darbuotojų. Ši paroda skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui, visiems Lietuvos valstybės kūrėjams ir artėjančiam moderniojo Lietuvos parlamentarizmo šimtmečiui, kurį minėsime 2020 metais. Renginyje dalyvavo profesorius Liudas Mažylis, susirinkusiesiems papasakojęs įdomių to laikmečio „užkulisinių“ politikos peripetijų.

Pabaiga. Pradžia Nr. 2 (796).

Parodos pristatyme su prof. L. Mažyliu.

Parodos pristatymo renginyje profesorius L. Mažylis perskaitė pranešimą „Iššūkiai mūsų tautai prieš 100 metų ir dabar“, iliustruodamas jį skaidrėmis. Paaikšėjo, kad jo profesija – chemikas, darbas – politologijos kurso dėstytojas Vytauto Didžiojo universitete, o pomėgis – kolekcionavimas. Ir istorija jis rimčiau susidomėjo būtent kaip kolekcininkas: 2014 m. Karininkų ramovėje iš savo kolekcijos surengė parodą, skirtą Pirmojo pasaulinio karo 100-mečiui.

Nepriklausomybės Akto ir galimybę jį surasti L. Mažylis sakė susidomėjęs 2016 metais. Tų metų pabaigoje bei 2017 metų pradžioje jis įsitikino, kad Lietuvoje Akto ieškoti neverta. Buvo raginimų ieškoti Rusijoje, bet profesorius žinojo, kad vasario mėnesį bolševikinė Rusija patyrė milžinišką vokiečių karinį spaudimą ir Lenino-Trockio valdžia iš Peterburgo bėgo į Maskvą. Tad jo, kaip patyrusio kolekcininko, žvilgsnis nukrypo į Vokietiją. L. Mažylis parašė paraišką į Vokietijos valstybinę archyvą, o archyvaras

Angel'as (profesorius juokavo, kad jam padėjo pats angelas...) atrasė, kad yra toks Vokietijos užsienio politikos archyvas. Ten Nepriklausomybės Aktas ir buvo gana nesunkiai atrastas.

L. Mažylio manymu, pagrindinis Lietuvos Tarybos tikslas buvo viešinimas, kad Lietuvos vardas kuo plačiau nuskambėtų pasaulyje. Todėl, spaudžiant vokiečiams, buvo pasirašyta 1917 m. gruodžio 11-osios deklaracija, kurioje Lietuvos Taryba sutiko, kad Lietuva su Vokietija sudarys keturias konvencijas: karinę, transporto, muitų ir monetarinę. Nė viena pusė dar nežinojo, kaip tai bus įgyvendinta. Vokiečiai net samdė profesorius, kad būtų išaiškintas galimas Lietuvos statusas: gal tai būtų kaip kokia Vurtembergo žemė (administracinis Vokietijos vienetas – K.V.), bet tada reiktų keisti Vokietijos konstituciją?! L. Mažylio nuomone, Lietuvos Taryba, pasirašydama šią deklaraciją, parodė didelį nuovokumą: ji išsireikalavo, kad būtų įrašas „su sostine Vilniuje“, bei visiems galėjo sakyti, kad vokiečiai prižadėjo pripažinti!

2018 m. sausio mėnesį

Lietuvos Taryba vėl rinkosi diskusijoms, nes suprato, kad minėtosios konvencijos labai apsunkintų Lietuvos nepriklausomybę. Būsimieji signatarai sukongfliktavę: 4 kairiųjų pažiūrų Lietuvos Tarybos nariai išstojo iš Lietuvos Tarybos. Ir tik po ilgų įkalbinėjimų vasario 15 dieną buvo sutarta dėl galutinio Nepriklausomybės Akto teksto. Vasario 16 d. posėdyje (vykę net du posėdžiai – rytinis ir vakarinis) Lietuvos Taryba pasirašė Nepriklausomybės Aktą. Kaip sakė profesorius L. Mažylis, dabar daug kas yra skaitmenizuota, tad buvo galima paskaityti signatarų prisiminimus. Aktas buvęs pasirašytas didžiule įtampoje, spengiančioj tyloj, nes jie bijoję vėl susipykti. Jonui Basanavičiui perskaičius tekstą, buvę pasirašyti du egzemplioriai. Vienas jų – Jurgio Šaulio kaligrafiškai surašytas dokumentas – ir buvo rastas Berlyne. Kitas – mašiništinis – iki šiol tebėra dingęs. L. Mažylio manymu, turėtų būti ir J. Basanavičiaus perskaitytas dokumentas (be signatarų parašų), nes perskaitęs tur-

būt pasiliko jį sau.

Vienas vokiečių yra pavadinęs Lietuvos Tarybą „akiplėšų gauja“. L. Mažylis tokiam apibūdinimui tarsi ir pritarė: jie derėjosi su vokiečiais, bet visais būdais siekė savo tikslų. Akivaizdu, kad po Akto pasirašymo Lietuva iš karto netapo nepriklausoma valstybe. Bet ir vėl – viešinimas! Petras Klimas tekstą nunešė į Martyno Kuktos spaustuve, kur buvo spausdinamas Lietuvos Tarybos laikraštis „Lietuvos aidas“. L. Mažylio teigimu, buvo akivaizdu, kad vokiečių cenzūra neleis spausdinti šio dokumento, bet vasario 19 d. numeryje išspausdinto laikraščio, kuriame paskelbta apie Lietuvos nepriklausomybę, keliasdešimt egzempliorių jau buvo paslėpta... Galima spėti, kad Antanas Smetona per savo žmoną Sofiją Smetonienę Aktą bus perdavęs vienam vokiečiui, kuris šitą dokumentą nuveš traukiniu į Berlyną. Ir jau vasario 18-tos vakare Aktas pasirodys spaudoje, o ne vėliau kaip vasario 20-tą – ir Reichstago protokoluose! Be to, jis galėjo būti išspausdintas ir

Profesorius L. Mažylis.

Prof. L. Mažylį sveikina Plungės meras A. Klišonis.

kitų šalių spaudoje. L. Mažylis papasakojo, kaip prieš keletą mėnesių jį buvo pasikvietę Austrijos-Lietuvos draugijos nariai. „Mainais“ už pasakojimą jam buvo suorganizuota išvyka į vie-

Nukelta į 2 psl.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Draugijos „Saulutė“
2019 metų projektas
„Žemaičių kultūros laukas“

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarams skirta paroda

Atkelta iš 1 psl.

na antikvariatą, kuriame galima įsigyti senų laikraščių. Kolekcininkas L. Mažylis paprašęs atnešti pluoštelį po vasario 16 dienos išspausdintų laikraščių, ir štai viename jų - mūsų Aktas!

1918 m. kovo 23 d. vokiečiai pagaliau pripažino Lietuvą. Bet pripažino 2017 m. gruodžio 11-osios deklaracijos pagrindu, t. y. su minėtomis konvencijomis. Dėl tų konvencijų JAV reakcija buvo labai drastiška. Didžiulis triukšmas ir tarp JAV lietuvių, ir JAV spaudoje kilo ir dėl to, jog informacinė žinutė vokiečiai buvo pridūrę, kad Lietuvai teks dalintis karo našta su Vokietija. Bet L. Mažylis patarė paskaityt Jurgio Šaulio tekstą, rodantį konstruktyvią reakciją į situaciją: jis neįmanavo, kad ne tuo pagrindu pripažinta, o rašė, kad padaryta viskas, kas buvo įmanoma, gautas pripažinimas, ir dabar prasidės valstybės statymo darbas, bus pradėta kurti Lietuva. Tiesa, po pripažinimo vokiečiai realios valdžios Lietuvai nesuteikė (pagal tarptautinę teisę Lietuva kurį laiką buvo tarsi „užšaldytoj būklėj“), bet dar iki karo pralaimėjimo - 1918 m. pabaigoje - jau leido lietuviams formuoti savo valdžią.

L. Mažylis dar pabrėžė, kad signatarai buvę išvalgūs, nes vokiečiai karą pralaimėjo. Bet ko jie tikrai nenumatė - kad su kažkuo teks kariauti. Tiesa, Lietuvoje siautėjo gaujos, ir su jomis teks susidoroti. Bet jau 1919 m. pradžioje, pasak

L. Mažylio, girdi patrankas bolševikines už Vilniaus. Teko iš Vilniaus trauktis į Kauną. Ir prasidėjo kovos su bolševikais, bermontininkais, lenkais.

Nesutariama, kas yra Akto teksto autoriai. L. Mažylis prisiminė, kaip jį Niujorke pagriebė už rankos Rita Vileišytė ir pareikalavo visiems pasakyti, kad Vasario 16-osios Akto tekstą sukūręs jos tėvas Jonas Vileišis. Iš salės pasigirdo klausimas, ar tik ne Stanislovas Narutavičius, turėjęs teisininko išsilavinimą, bus tą tekstą sukūręs. Tačiau L. Mažylis tvirtino, kad daugelis jų turėjo išsilavinimą, tačiau kad ir kaip mes kurį nors signatarą bemylėtume, tai buvusi kolektyvinė kūryba, kai tekstas buvo gludinamas ir gryninamas. Profesorius, susipažinusio su dokumentais, nuomone, pagrindiniai viso šio proceso konstruktoriai buvo Palangos progimnazijos bendramoksliai Antanas Smetona, J. Šaulys ir Steponas Kairys. Jie buvo skirtingų pažiūrų, bet jeigu kokių klausimų jie sutardavo, tai ir visas dvidešimtukas raudavo sutarimą.

Įdomi Lietuvos patirtis tuomet buvusi su monarcho paskyrimo galimybe. Vokiečių kariškių supratimu, Lietuvos karaliumi turėjo tapti Vokietijos kaizeris, bet tai netiko Lietuvos Tarybai. Buvo patarta sakyti, kad Lietuva nori monarcho kataliko. Jau 1917 m. pabaigoje buvo pasiūlytas Viurtembergo grafas Vilhelmas fon Urachas. L. Mažyliui teko pabendrauti su visais trimis grafo anūkais.

Štutgarte buvo rasti grafo ranka piešti genealoginiai medžiai, iš kurių akivaizdu, kad Urachai turi gediminaičių kraujo. Archyve profesorius L. Mažyliui teko matyti knygas, iš kurių V. fon Urachas mokėsi lietuvių kalbos, o vieną raštą grafas pasirašė „Mindaugas“. Jis tikrai manė būsiąs karaliumi Mindaugu II. Ir Lietuvos Taryba 1918 m. liepos 11 d. paskelbė jį Lietuvos karaliumi Mindaugu II... Bet iš Rusijos, kurioje visi buvo nusiteikę prieš carizmą, grįžo mūsų pabėgėliai, kurie griežtai pareiškė, kad jokių monarchijų nebus. Teko pasiūsti V. fon Urachui

Prof. L. Mažylis Vilniaus knygų mugėje. 2019 m. vasario 24 d.

Žemaičių dailės muziejaus (ŽDM) vyr. fondų saugotoja D. Einikienė.

atsiprašymo raštą... Beje, kovo 27 d. Plungės kultūros centre vyko Juozo Erlicko kūrybos vakaras. Mūsų klasikas juokaudamas patarė būsimočiuose Prezidento rinkimuose verčiau pasidaryti kandidatų iš užsienio: „Obama jau „atlikęs“, po dvejų metų - ir Trampas „atlikęs“, o po 22 metų - ir Putinas...“

L. Mažylis pasisakė parašęs dvi knygas trilerio stiliumi. Pirmoji - „99 metai po įvykio“ (Kaunas: „Švieša“, 2018 m.). O vasario 24 d. Vilniaus knygų mugėje įvyko L. Mažylio knygos „99 šimtosios“ („Alma littera“, 2018 m.) pristatymas. Profesorius kalbinusi Edita

Mildažytė sakė kūrinys radosi ir autobiografinių momentų. L. Mažylis prisipažino, jog yra ir vietovių, kuriose jis tikrai yra buvęs, ir kitų dalykų, tačiau teigė, jog knygoje esą daugiau išmonės, negu tiesos. Beje, su kolege Rasa Zozaitė profesorius yra parengęs ir išleidęs du dokumentų rinkinius.

Nei Plungėje, nei Vilniuje L. Mažylis neneigė, kad kandidatus į Europos Parlamentą... Iš Berlyno atvežtas Vasario 16-osios Aktas dabar eksponuojamas Signatarų namuose, tame kambaryje, kur ir buvo pasirašytas... Alfredas Bumblauskas bei kiti istorikai savotiškai siunta, kai ne jie yra žiniasklaidos akirytyje... Ir t. t. ...

Žemaičių dailės muziejaus direktorius Alvidas Bakanauskas dėkojo Akto atradėjui už įdomų susitikimą. Dėkojo jam ir Plungės meras Audrius Klišonis, prisiminęs 1986 metus, kai jam teko plaukti baidarėmis kartu su L. Mažyliu. O renginio dalyviai džiaugėsi, jog galėjo apie tokius svarbius bei įdomius dalykus išgirsti iš profesoriaus lūpų.

Kęstučio Vaitkaus nuotr.

Plungė

Prof. L. Mažylį sveikina ŽDM direktorius A. Bakanauskas.

Maironio lietuvių literatūros muziejus

Atvirukas, kuriame pavaizduota dalis 2-osios lietuvių konferencijos Stokholme dalyvių.

Parodos stendas „Tėvų žemėje“, kuriame pažymėtos ir surašytos signatarų gimtinės.

Parodos stendas, skirtas Antanui Smetonai.

Dalytė STONKIENĖ

Iš kartos į kartą....

Sonata Paulauskienė gimė 1977 m. Plungės rajone, Alšėdžių miestelyje, kuriame su mama gyveno iki jai sukako trys metai. Tada atitarnavęs tarybinėje armijoje grįžo tėtis ir visa šeima persikraustė gyventi pas senelius į Dargaičių kaimą. Čia senelių, o ypač močiutės meilės prieglobstyje, prabėgo jos vaikystė ir jaunystė.

1984 m. pradėjo lankyti Žemaičių Kalvarijos (tuo metu ji vadinosi Varduvas) vidurinę mokyklą. Mokslai sekėsi gana gerai, tačiau labiausiai laukdavo darbų pamokos, o ypač susitikimo su darbų mokytoja, kuri mokė megzti, siūti, nerti vašeliu, ruošti maištą, kurti įvairius rankdarbius. Ji sustiprino Sonatos polinkį prie rankdarbių, kurį ji mano paveldėjusi iš močiutės. Dar tebesimokydama pradinėje mokykloje močiutės padeda ji nusimezgė sau šiltas vilnones kojines, o šeštoje klasėje – megztuką. Mezgimas ją tiesiog užvaldė, atrodė, kad virbalai patys juda jos rankose, sukurdami gražiausius mezginius, kuriais ji labai mėgo puoštis. Vis labiau viliojo sudėtingesni, didelio kruopštumo ir patirties reikalaujantys raštai, tad toliau į viliojamą mezginių pasaulį ji žengė daugiau savarankiškai, retkarčiais paklaudydama močiutės patarimų ir vis dažniau tyrinėdama įvairius mezgimo knygas.

Sonata iš močiutės pasakojimų prisimena, kad ir jos prosenelė buvo tikra rankdarbių meistrė. Ji iš lininių siūlų ausdavo lovatieses, staltieses ir rankšluosčius. Kiekvienas pagavė užvalkalėlis ar paklodė buvo apnerti vašeliu. Prosenelis iš savo pomėgio net pinigų papildomai uždirbdavo duonai ir būtiniausioms kasdienėms reikmėms, nes jis drožė gražias klumpes ir pyne vyžas.

Senelis taip pat buvo menišką sielą žmogus - visą savo amžių dirbo kryžius ir kopy-

tėles. Mažai mergaitėi labai patikdavo žiūrėti, kaip iš po obliaus krenta drožlės po drožlės ir senelio rankose gimsta meno kūrinys. Krikšto mama labai mėgo siuvinėti įvairias staltieses ir pagalvėles. Ji pati sugalvodavo ir išsipiešdavo ornamentus siuvinėjimui, todėl tokių pat - niekur nerasi.

Būdama dvidešimt dvejų metų Sonata ištekėjo ir su vyru atsikraustė gyventi į Gegrėnus, netrukus gimė dukra Laura, tad rankdarbius teko trumpam padėti į šoną. 2008 m. tautodailininkė Lidija Kazlauskienė pakvietė susiburti į „Kaimo kūrėjų“ klubą kaimo bibliotekoje ir kartu čia eksponuoti savo darbus. Tuo metu Sonata daugiausia laiko skyrė mezgimui ir nėrimui, įvairios servetėlės, staltiesės ir staltiesėlės džiugino savo raštų ir spalvų išskirtinumu. Išpopuliarėjus siuvinėjimui kryželiu, taip susižavėjo šia meno sritimi, kad savo vakarų be siuvinėjimo jau nebeįsivaizduoja.

Siuvinėjimas yra tik laisvalaikio pomėgis, tad į jį Sonata pasineria vakarais, po darbų. Daugiausia siuvinėja žiemą ir rudenį, nes vasarą padaugėja įvairių darbų ir laiko laisvalaikio beveik nebėlieka. Sonata sako, kad pradėti siuvinėti kryželiu – nesudėtinga, tik reikia nemažai kantrybės ir kruopštumo. Tenka susitaikyti, kad šiek tiek pavargs akys, nu-gara, bet padarytas darbas viską atpirks. „Žmogus gali būti ne tik kruopštus, tačiau jei jam patinka, jis viską padarys iki galo“, - sako Sonata ir priduria, kad šis užsiėmimas – savotiška terapijos priemonė.

Moteris nuolat nori išbandyti kokią nors naują rankdarbių rūšį, nes jai patinka viskas, kas gražu ir reikalauja kruopštumo. Yra išbandžiusi vilnos vėlimą – iš veltos vilnos darydavo papuošalus, išbandė dekupažo techniką – „pasendindama“ namuose kabančio

Sonatos Paulauskienės darbai, parodų akimirkos.

didžiulio veidrodžio rėmą, vazas, papuošalų dėžutes, baldus ir kitus daiktus.

Ne kartą jos darbų parodos buvo eksponuojamos Gegrėnų bibliotekoje, Gegrėnų bendruomenės namuose ir Žemaičių Kalvarijos kultūros centre.

Ne vieną pomėgį turinti Sonata neretai atkreipia dėmesį drabužiais. Ji laikosi nuostatos, kad jos apranga turi būti tik jos. Todėl pati mezga, neria vašeliu, siuva, gatavą įsigytą drabužį irgi pritaiko sau: vieniems ką nukerpa, kitiems prisiuva, papildo detalėmis, arba nusižiūri kokio modelio idėją ir perkuria ją savaip. Moteris teigia, kad savo rankom sukurtas drabužis ar bet koks daiktas, teikia didesnę džiaugsmą ir malonumą nei pirktinis, nes jį darydamas žmogus sudeda meilę, šilumą ir sielą. Viskam reikalingas kruopštumas ir kantrybė. Jeigu yra noro, tai viskam atsiras ir laiko. Aišku, ne viskas pavyksta iš pirmo karto, kartais tenka ne kartą ir išardyti, tačiau savo gyvenimo be mezginių ir siuvinėjimo ji jau neįsivaizduoja - juk kas igimta negali išplėsti iš širdies.

Daug laiko Sonata praleidžia ir virtuvėje, nes labai mėgsta kepti įvairius saldumynus: pyragus, grybukus, vaflius, įvairias bandeles, bet dažniausiai savo šeimą lepina gardžia namine duona, kurią kepdama dažnai eksperimentuoja – kartais deda džiovintų vaisių, įvairių sėklų, kartais kepa juodą ruginę, bet dažniausiai – baltą kvietinę. Savo iškeptais skanumynais ji ne tik šeimą lepina, bet kaip pati Sonata sako, geriems žmonėms dovanoja. Dažnai savo skanumynais įvairių renginių metu ji vaišina bibliotekos lankytojus.

Aktyviai Sonata dalyvauja visuose bibliotekos rengiamuose renginiuose ne tik kaip lankytoja, bet ir kaip pagalbiniškai - paprašyta padėti, ji

niekada neatsisako, o dažnai ir pati pasiūlo savo pagalbą. Ji suspėja dalyvauti ir Nacionalinio diktanto rašyme, ir Kalėdinių puokščių konkurse, ir vaikams pasaką paskaityti, pamoko įvairių dekoracijų šventėms pasidaryti. Kartu su dukra Laura Kalėdų šventėms savo karpiniais gražiai papuošia bibliotekos langus. O štai prieš porą metų ji pasirodė ir kaip puiki renginių vedėja.

Savo ateitį su menu sieja ir dukra Laura. Smagiausias jos laisvalaikio užsiėmimas – piešimas. Piešdama ji atsipalaiduoja, savotiškai pailsi. Jos piešiniai ir piešimo technika neįprasti ir savotiškai įdomūs, žaismingi, priverčiantys sustoti ir atidžiau į juos išžiūrėti. Nebūdama meno mokyklos mokinė, savo ir dailės mokytojos pastangų bei darbštumo dėka, tikrai puikiai įvertinta keliuose konkursuose. Šiomet mergina baigia Žemaičių Kalvarijos vyskupo Motiejaus Valančiaus gimnaziją ir planuoja studijuoti Vilniaus dailės akademijoje. Bet jei svajonė kartais neišsipildytų, Laura sako, kad piešimas vis tiek išliks kaip hobis.

Gyvenant kaime darbų niekada nepristinga, ypač dar, kad vyras Vidmantas dar dirba ir valdišką darbą, na ir, žinoma, šeima ūkininkauja – dirba žemę, auginą gyvulius. Tačiau Sonata nedejuoja, ji sako, kad jai patinka gyventi kaime, patinka rūpintis savo namų aplinka, sodu, gėlynais...

Dažnai klausiantiems, kaip ji viską spėja – atsako, kad viską galima suspėti, tik reikia viską dirbti su noru ir meile. Paklausus, ką galėtų patarti kitiems – nuobodžiaujantiems, liūdiantiems, nežinantiems ką veikti, optimistiškai nusiteikusi moteris atsako: „Kol žmogus domisi, tol jis yra įdomus ir kitiems.“

Gegrėnų kaimo biblioteka, Plungės r.

Liudvikas RULINSKAS

Provizorei Vandai Jurevičiūtei-Kavaliauskienei būtų sukakę 95-eri

Vyriausiosios farmacijos valdybos Šiaulių tarprajoninės kontoros buvusiai ilgametei vadovei, Katinų muziejaus, vienintelio Lietuvoje ir trečiojo Europoje įkūrėjai, provizorei Vandai Jurevičiūtei-Kavaliauskienei 2018 m. lapkričio 23 d. būtų sukakę 95-eri. Parengta ir išleista jos knyga „Ką šlama ažuolas“.

Žuvininkų gatvėje Nr. 18

1990 m. gegužės 17 d. provizorė Vanda Kavaliauskiene Jaunųjų gamtininkų stotyje (dabar Jaunųjų gamtininkų centras) įkūrė Katinų muziejų. Šios gatvės pradžioje prie Vilniaus gatvės yra dizainerio Viliaus Purono sukurta reklama „Katinų muziejus“.

Prie V. Kavaliauskiene Katinų muziejaus 25-mečio proga atidengtas smagus V. Purono unikalus paminklas katinams. Monumento viduje puikuojasi užrašas „Amžina šlovė“, paminklą puošia šlovingai nusiteikę katinai.

Kai kurios biografijos žinios

Vanda Jurevičiūtė gimė 1923 m. lapkričio 23 d. Šapnagių kaime, Šiaulių apskrityje, Stasio ir Jadvygos Laskauskaitės - Jurevičienės šeimoje. Joje augo dvi dukros ir du sūnūs. Tėvas - žymus provizorius, dirbo vaistinėse, Šiaulių farmacijos laboratorijoje „Galen“, laikinai pavadavo vedėjus. Mama Jadvyga buvo namų šeimininkė. Dukra Aldona tapo gydytoja, Vanda pasekė tėvo pėdomis, tapo provizore. Sūnūs Algirdas ir Vytautas - diplomuoti inžinieriai statybininkai. Sūnaus Algirdo žmona Juzefa taip pat buvo farmacininkė.

Stasys Jurevičius mokytojavo Šiaulių berniukų gimnazijoje. 1935 m. parengė ir išleido pirmąjį lietuvišką vadovėlį „Organinė chemija“.

Vanda Jurevičiūtė 1941 m. baigė Šiaulių mergaičių gimnaziją ir tais pačiais metais pradėjo dirbti Šiaulių miesto vaistinėje mokine. Išdirbusi tris metus, 1943 m. išklaušė Kauno Vytauto Didžiojo universitete provizorių padėjėjų kursus ir išlaikė egzaminus, gaudama provizoriaus padėjėjo pažymėjimą. Po egzaminų dirbo 314-ojoje vaistinėje receptore. 1951 m. baigė Kauno

V. Kavaliauskiene.

felčerių-akušerių mokyklą, Farmacijos skyrių ir gavo provizoriaus padėjėjos diplomą. 1958 m. baigė

Maskvos farmacijos institutą ir gavo provizorės diplomą. Nuo 1945 iki 1948 m. dirbo Šiaulių vaistų sandėlio pirmojo skyriaus vedėja. 1948-1950 m. - vyr. farmacijos valdybos Šiaulių tarprajoninės kontoros farminspektore. 1950 m. Šiaulių tarprajoninę kontorą performavus į Vyr. farmacijos valdybos Šiaulių srities skyrių, ji paskirta prekybos skyriaus vedėja, o nuo 1951 m. iki 1959 m. vasario 1 d. Vyr. farmacijos valdybos Šiaulių skyriaus valdytoja pavaduotoja. Po skyriaus reorganizacijos nuo 1959 m. iki 1989 m. sausio 1 d. Vyr. farmacijos valdybos Šiaulių tarprajoninės kontoros valdytoja. Vėliau paprašė ir buvo paskirta į 125-ąją vaistinę valdytojos pavaduotoja, o 1990 m. vasario 1 d. išleista į užtarnautą poilsį. Išėjusi į pensiją pradėjo dirbti Šiaulių jaunųjų gamtininkų stotyje (dabar Jaunųjų gamtininkų centras) ir 1990 m. gegužės mėn. 17 d. įkūrė Katinų muziejų. Muziejaus eksponatai - tai V. Kavaliauskiene katinų kolekcija, kurią rinko daugiau nei 50 metų, suvenyrai, fotografijos, paveikslai, indai su katinais iš viso pasaulio. Katinų muziejus yra vienintelis Lietuvoje ir trečias Europoje po Šveicarijos ir Olandijos, labai mėgstamas ne tik vaikų, bet ir suaugusiųjų. Jį lanko iš Lietuvos ir užsienio šalių.

Provizorė Vanda Kavaliauskiene lankė tobulinimosi kursus Maskvoje, I. Sečenovo medicinos institute, Vilniuje ir Kaune, jai suteikta aukščiausioji farmacinio darbo organizatorės kvalifikacinė kategorija. Už ilgametį ir atsidasvį darbą apdovanojta ženklu „Sveikatos apsaugos žymūnas“, jai suteikta Sveikatos apsaugos Nusipelnusios darbuotojos garbės vardas ir Lietuvos Respublikos Nusipelnusios provizorės garbės vardas.

Visuomeninė veikla

Provizorė V. Kavaliauskiene aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. 1957-1987 m. buvo renkama Šiaulių miesto deputate, Sveikatos apsaugos nuolatinės komisijos sekretore. 1957-1971 m. buvo renkama teismo tarėja. Ji aktyviai dalyvavo miesto moterų tarybos darbe, buvo „Žinijos“ komisijos medicininių

mokslų skleidimo sekcijos narė, miesto Knygos bičiulių draugijos nare, farmacininkų mokslinės draugijos nare. Už aktyvų dalyvavimą kraštotyros darbe apdovanojta prizu.

Gyvenimas pašvęstas farmaciniam darbui

Vanda Kavaliauskiene farmacininkės darbą pradėjo dirbti sunkiais pokario metais. Tik praėjus frontui, ji atėjo dirbti į 314-ąją vaistinę, kuri tik viena mieste buvo likusi nesugriauta. Farmacininkai išduodavo vaistus žmonėms be pinigų, nes niekas jų neturėjo, o pagelbėti reikėjo. Rinko vaistus iš sugriautų vaistinių ir nešė į vienintelę veikiančią vaistinę. Daugelis vaistinių buvo sugriautos, vyko atstatomieji darbai, gyvenimas pamažu gerėjo. Niekas neskaičiavo darbo valandų atstatant miestą iš griuvėsių. Provizorei V. Kavaliauskienei vadovaujant Šiaulių zonoje buvo 91 vaistinė, 303 vaistinių punktai, kontrolinės analitinės laboratorijos, darbų vykdytojų baras. Įsteigta nauja vaistinė: keturios Šiauliuose, trys Panevėžyje, po vieną Naujojoje Akmenėje, Lioliuose, Ventoje, Rėkyvoje ir kt. Perkeltos į naujas patalpas beveik visos senosios vaistinės. Naujai įsteigtos bei perkeltos į naujas patalpas vaistinės įrengtos pagal naujausius farmacijos reikalavimus, jų gražūs interjerai, aprūpintos naujais baldais, įrengimais, sudarytos geros darbo sąlygos darbuotojams. V. Kavaliauskiene daug dėmesio skyrė gyventojų bei gydymo įstaigų aprūpinimu vaistais, tobulino informacinį darbą, steigė informacijos kabinetus vaistinėse, glaudžiai bendravo su gydymo įstaigomis, organizuodavo gydytojų ir farmacininkų konferencijas.

Mylėti žmogų ir savo profesiją - tai buvo svarbiausias jos uždavinys ir tikslas, kurio siekė ir kuri diegė auklėdama jaunuosius specialistus, atvykusius į Šiaulius bei Panevėžio krašto vaistines. Ji didžiavosi ir džiaugėsi darbuotojų kolektyvu, nes gerai suprato, kad tik nuoširdžiu darbu galima padėti sergančiam ligoniui. Ji visuomet sakydavo: „Gyvenimas yra gražus“.

Provizorė Vanda Kavaliauskiene kilniam ir atsakingam farmaciniam darbui pašventė 50 metų.

Provizorės Vandos Kavaliauskiene vardo Katinų muziejus

Jau buvo minėta, kad provizorė V. Kavaliauskiene, pradėjusi dirbti Šiaulių Jaunųjų gamtininkų centre, 1990 m. gegužės 17 d. įkūrė Katinų muziejų. Muziejus greitai tapo žinomas ne tik Šiauliuose, Lietuvoje, bet ir toli už jos ribų. Muziejų kasmet aplanko keli tūkstančiai turistų ne tik iš Lietuvos, bet ir tolimųjų kraštų - Japonijos, JAV ir kitų šalių. Peržengus Katinų muziejaus slenkstį kiekvieną atvykusį pasitinka daugiau kaip 9 tūkstančiai katinų eksponatų, išdėstytų trijose salėse. Jų pilna stenduose, ant palangių, sienų visur, kur galima juos patalpinti. Perėjus sales ir apžiūrėjus eksponatus greitai išsitikinsite, kad tas pats keturkojis visai nepanašus į savo giminaičius Australijoje, Portugalijoje, Čekijoje, Japonijoje, Kanadoje ar Vengrijoje. Katinas dėl savo jautrumo yra atlikęs daug žygdarbių. Dažnas turistas net neįtaria, koks jis sumanus ir išradingas, gudrus ir netgi labai protingas. V. Kavaliauskiene katinų kolekcija yra pavyzdys, kaip vieno žmogaus įdomus pomėgis gali tapti įdomus visiems. Ne veltui apie V. Kavaliauskiene Katinų muziejų rašyta JAV, Prancūzijoje, Belgijoje, Vietname, Anglijoje, Čekijoje. Nemažai straipsnių paskelbta respublikinėje spaudoje, taip pat Šiaulių miesto laikraščiuose „Šiaulių naujienos“, „Šiaulių kraštas“, šiauliečio dizainerio Viliaus Purono sukurta paminklas katinams prie Katinų muziejaus mums primena, kad turime mylėti vienas kitą ir... mylėti katinus. To paties ir dar daugiau moko Katinų muziejus, kuriame iki šiol gyvas, žmones, savo profesiją ir Šiaulius mylėjusios V. Kavaliauskiene atminimas. Muziejaus darbuotojai kiekvienais metais organizuoja Katinų muziejaus gimtadienio paminėjimą. Ypač įdomus ir turiningas buvo 27-asis muziejaus gimtadienis. 2017 m. gegužės 17 d. dalyvavo menininkai, žurnalistai, šiauliečiai. Muziejaus vadovė Ernesta Daukšienė įdomiai pasakojo apie sukauptus katinėlių eksponatus, muziejaus organizuojamas parodas. Dažnai juokaujama, kad muziejui vadovauja tikrai katinai - mūsų direktorius Perlas, sekretorė Mildutė,

Artūro Staponkaus nuotr.

pavaduotoja Meilutė.

Paneviežietė poetė farmacininkė Irena Aleknienė muziejui padovanojo 2000 eilėraščių apie katinėlius.

Katinų muziejus 2010 m. pavadintas provizorės Vandos Kavaliauskiene vardu.

V. Kavaliauskiene Katinų muziejaus kolekciją (per 4000 eksponatų) padovanojo Šiaulių miesto savivaldybei. „Aš gimtajam miestui padovanojau brangią ir vertingą kolekciją tam, kad šiandieniniai miesto gyventojai ir ateinančios kartos galėtų lankyti Katinų muziejų ir džiaugtis mano surinkta kolekcija“.

Kaip kažkada pati V. Kavaliauskiene, taip ir šiandien muziejus siekia skiepyti meilę gyvūnams bei skatinti kolekcionavimą, kuris gydo žmogaus sielą.

„Mes norime, kad vaikai nuo mažų dienų jaustų, kad gyvūnėlius, kačiuką ar šuniuką, reikia mylėti, ir ne tik mylėti, bet ir globoti. Antra - gal kas „susigundys“ kolekcionuoti, nes kolekcionavimas suteikia ne tik malonumą, bet veikia raminančiai. Norėtusi, kad vaikai mokėtų suprasti kito gyvenimą, kito - žmogaus ar gyvūnėlio kančias bei džiaugsmus“, - sakė garsioji muziejaus kūrėja.

Knyga „Ką šlama ažuolai“

Provizorė V. Kavaliauskiene dar dirbdama Katinų muziejuje, pradėjo rašyti knygą „Ką šlama ažuolai“, kurios, deja, nespėjo užbaigti, 2011 m. lapkričio 22 d. ji netikėtai išėjo Amžinybėn. Palaidota šalia vyro Adolfo Ginkūnų kapinėse Šiauliuose. Ją į paskutinę kelionę palydėjo gausus būrys šiauliečių ir žmonės iš aplinkinių rajonų. V. Kavaliauskiene knygą užbaigė rašyti ir išleido „Saulės deltas“ leidykla. Knygoje yra aprašomas istorinis laikotarpis, anų metų inteligentija, farmacijos ateities kūrimas, reformos bei prisiminimai apie unikalų Katinų muziejų. Autorė labai nuoširdžiai knygoje atsiliepiama apie senelius, tėvelius, brolius ir seseris. Knyga „Ką

šlama ažuolai“ buvo pristatyta Šiaulių miesto savivaldybėje ir bibliotekoje.

Kiekvienas, einantis Šatrijos gatve ties namu pažymėtu 5 numeriu, pastebi išsišakojusį ažuolą. Šis ažuolas pasodintas 1936 m. V. Kavaliauskiene tėvo Stasio 60-mečio šventės proga. Beveik šimtmetis, plačiašakis ažuolas primena, kad čia ilgus metus gyveno Stasio Jurevičiaus ir Jadvygos Jurevičienės bei Vandos ir Adolfo Kavaliauskų šeimos. Provizorės Vandos Jurevičiūtės-Kavaliauskiene išsamus gyvenimo aprašymas atspausdintas socialinių mokslų daktarės provizorės Reginos Stonkutės-Žukienės ir provizoriaus Anatolijaus Kostiukevičiaus knygoje „Žymiausi Lietuvos farmacininkai“. Taip pat jos biografiją spausdino VŠĮ „Leidybos idėjų centras“ parengtoje knygoje „Kraštiečiai. Šiauliai. Rinktinės biografijos“. Kaunas, 2014 m.

Provizorei V. Kavaliauskienei 2018 m. lapkričio 23 d. būtų sukakę 95 metai, tačiau jau aštuoneri metai, kaip ji savo žemiškąją kelionę baigė. Įdomu pažymėti, kad Šiaulių miesto laikraštis „Šiaulių naujienos“ tik vienu mėnesiu jaunesnis už provizorę.

Dabartiniu metu Katinų muziejuje yra įregistruota per 6000 eksponatų. Per metus muziejų aplanko iki 10000 turistų. Muziejų labai mėgsta moksleiviai.

2018 m. vasarą muziejuje vyko renovacijos darbai, muziejus iš pagrindų pasikeitė, atsinaujino. Atvykusius lankytojus mielai sutinka šeši gyvi pūkuotieji. Rugsėjo pabaigoje Katinų muziejuje įvyko graži šventė, kai po renovacijos muziejus atvėrė duris. Šventė buvo parodyta ir per Šiaulių televiziją.

Šaltiniai:

Socialinių mokslų daktarės Reginos Stonkutės-Žukienės knyga „Žymiausi Lietuvos farmacininkai“ 1998 m., Vilnius.

Antaninos ir Liudviko Rulinskių farmacijos istorinės medžiagos rinkinys apie žymius žmones.

Šiauliai

Genovaitė MATEVIČIŪTĖ

Lai žaliuos...

Kovo 14 d. Plungės viešojoje bibliotekoje gražiai buvo paminėta Knygnešio diena. Ir buvo prisiminta ne tik skaudi ir reikšminga lietuvių tautai istorijos atkarpa, bet ir pagerbti, apdovanoti, pasveikinti didžiausi bibliotekos skaitytojai.

Pernai metų pradžioje biblioteka, siekdama gausinti savo skaitytojų ratą ir skatindama kiekvieną plungiškį knygai atverti namų duris bei kviesdama jaunimą dažnesniam kontaktui su knyga, bendradarbiaudama su Plungės miesto seniūnija ir Švietimo skyriumi, buvo paskelbusi akcijas: „Plungės viešojoje bibliotekoje daugiausiai skaitanti Plungės miesto gatvė“ ir „Plungės viešojoje bibliotekoje daugiausiai skaitanti Plungės miesto mokykla“. Informacija apie akcijas - Vartotojų aptarnavimo skyriaus vedėjos Genovaitės Matevičiūtės straipsnį „Valstybės atkūrimo šimtmetį pasitikime su knyga“ išspausdino visi trys rajono laikraščiai, paskelbė Savivaldybė savo elektroniniame puslapyje, informacija apie akcijas pasiekė visas mokyklas ir miesto gatvių seniūnaitčius. Biblioteka taip pat skelbė esanti pasiruošusi pagelbėti ir vyresnio amžiaus žmonėms, dėl įvairių priežasčių negalintiems į biblioteką ateiti, bet norintiems skaityti. Tokius žmones prašė skambinti į biblioteką

ir susitarus buvome pasiruošę juos porą kartų per mėnesį aplankyti namuose: atvežti knygų, paimti perskaitytas.

Ar paskelbus minėtas akcijas bibliotekoje netilo telefonas, plūstelėjo skaitytojų banga? Būtume norėję, tačiau vėlgi – kodėl būtinai statistika? Kodėl, pasak šių dienų psichologų, tiesiog nepasidžiaugti tuo, ką turime?

O taip ir padarėme! Kaip buvome žadėję, remdami elektronine sistema, suskaičiavome savo didžiausiuosius. 2018-ųjų Metų skaitytoja tapo Loreta Kijanina, per metus perskaičiusi 292 knygas. Lina Lacitė perskaitė 173 knygas. Mus ypač nudžiugino bibliotekos bičiulės Adelės Gedmontienės pasiryžimas. Vasarą atėjusi į biblioteką pasikeisti knygų prasitarė, jog Lietuvos šimtmečiui yra pasižadėjusi perskaityti 100 knygų. Savo žodį moteris tesėjo su kaupu – per 2018 metus perskaitė 119 knygų. Šitokie skaičiai truputį glumina ir mus, pačius bibliotekininkus, nuolat gyvenančius su knygomis ir tarp knygų, tačiau gerai pažįstame ir neabejojame savo skaitytojais. Norėjome pasidžiaugti ir jaunu žmogumi – Plungės „Saulės“ gimnazijos ugdytine Agne Piepaliūte, bibliotekoje skaitančia ne mokyklinę programinę literatūrą, - jai atiteko nominacija „Už rim-

O. Juozapaitienės parengta knygnešių neštų knygų paroda.

G. Černeckis.

L. Kijanina.

ta ir kryptingą skaitymą“. Taigi, ne vien skaičiai, ne vien statistika. Ir ne vien perskaitytos knygos. Manau, kad kiekviena biblioteka (ir kaimuose, ir rajonu-

Knygnešio dienos paminėjimo dalyviai.

centruose, turbūt ir miestuose) ir šiomis dienomis turi savo Knygnešius. Ne, nesuklydau, sąmoningai žodį „Knygnešius“ parašiau iš didžiosios raidės. Tiems žmonėms turime būti dėkingi dvigubai – už jų širdies gerumą ir džiaugsmą, suteiktą kitam – sergančiam, neigaliam, negalinčiam ateiti į biblioteką ir pasiimti knygų. Knygnešys yra daugiau nei pirmojo rankos ir kojos, jis pirmiausia yra gyva, atjaučianti širdis ir besąlygiškas nesibaigiantis gerumas, kitam tampantis beribiu langu į pasaulį... Nė neabejodami savo bibliotekos Metų knygneše išrinkome Zitą Jonušaitę – ne vienus metus globojančią Vincelę, ligos praktiškai įkalintą tarp keturių sienų.

Kalbant apie jaunimą – dažniausi bibliotekos lankytojai yra Plungės „Saulės“ gimnazistai – jie iš bibliotekos per praėjusiuosius metus paėmė 845 knygas, antri liko Senamiesčio mokyklos mokiniai (514 knygų), o treti, truputį mus nustebinę, nes yra toliausiai nuo mūsų, jiems prie pat yra miesto filialas, bet, pasirodo, nemažai pas mus skaitantys, liko „Ryto“ pagrindinės mokyklos mokiniai (219 knygų).

O šventė buvo tikrai graži. Ją iškilmingai pradėjo muzikos pedagogės Rūta Černeckienė ir Rita Banionienė: akomponuojant Plungės bažnyčios choro vadovui Steponui Bidvai, jos atliko A. Paulavičiaus „Odę knygnešiu“. Nuščiuvusioje salėje rimtai, solidžiai nuskambėjo Plungės Senamiesčio mokyklos istorijos mokytojo, Simono Daukanto bibliofilų klubo pirmininko Gintauto Černeckio žodis apie kny-

V. Skierienė apdovanoja Z. Jonušaitę.

Plungės technologijų ir verslo mokyklos moksleivių meninė kompozicija.

nešytės svarbą. Apie lietuvišką žodį, jo grožį, Plungės knygnešius nuostabią literatūrinę kompoziciją pristatė Plungės technologijų ir verslo mokyklos mokiniai, paruošti lietuvių kalbos mokytojų Vilmos Gedgaudienės ir Danutės Sausdravienės. Spaudos draudimo metų leidinių paruoštą parodėlę trumpai pristatė vyresnioji bibliotekininkė Otilija Juozapaitienė. O kai ant nedidelės pakylėlės, atstojančios sceną, išsirikiavo „Saulės“ gimnazijos muzikos mokytojos Elenos Klimienės, sėdusios prie pianino, dainuojantys, smuikais ir kitais

instrumentais grojantys mokiniai ir užgrojo, užtraukė A. Baranausko „Giedu dainelę“ – kartu dainavo visa salė...

Kol turime žodį, kol skaitome knygą, tebelaikome vieną M. Daukšos kone prieš pusę tūkstantmečio įvardytų pamatų, ant kurių laikosi tauta, polių – gimtoji kalba. Arba pasak S. Daukanto, - žalioji bruknelė. Laikykime, puoselėkime - lai žaliuos...

Plungės viešosios bibliotekos Vartotojų aptarnavimo skyriaus vedėja

Iš kairės: R. Černeckienė, R. Banionienė, S. Bidva.

Muzikuoja „Saulės“ gimnazijos mokiniai.

Romualdo Inčirausko metalo plastikos paroda Plungės viešojoje bibliotekoje

Dailininko Romualdo Inčirausko kūrybinės veiklos keturiasdešimtmečiui dedikuojamos parodos ekspozicijoje – naujausi, 2016 – 2017 metais sukurti darbai: skulptūrinės instaliacijos „Civilizacijos“ I ir „Civilizacijos II“, tapybos ciklas „Abstrakcija su autoriniu ženklu“ ir metalo plastikos ciklas „Tarytum juvelyrika...“

Skulptūrinė instaliacija „Civilizacijos I“ (2016 / 2017 m.) – tai 12 metalo skulptūrų ir 10 stiklainiuose „užkonservuotų“ skirtingų civilizacijų objektų. Didžioji pastarųjų dalis yra autentiški paties autoriaus lankytose vietose (Efe-se, Sidėje, Kesarijoje, Jeruzalėje, Masadoje) surinkti senųjų kultūrų architektūriniai fragmentai, archeologiniai radiniai iš karinio konflikto kamuojamos Sirijos miestų Alefo ir Palmyros, taip pat autentiškas 1989 m. nugriautos Berlyno sienos fragmentas, dar visai neseniai buvęs dalimi gelžbetoninio riboženklis tarp dviejų sistemų – rinkos ir planinės ekonomikos, prievarta pastatyto tos pačios civilizacijos viduje. Kai kurios autoriaus fiziškai neaplankytos senųjų kultūrų lokacijos ironiškai įamžinamos artefaktais iš šiuolaikinę vartotojišką Vakarų civilizaciją įcentrinančių, senųjų civilizacijų galių ir šlovę besisavinančių ir prekiniu ženklu paverčiančių bastionų – „akropolių“ ir „babilonų“.

„Civilizacijų“ projekto tęsinyje („Civilizacijos II“, 2017 m.) kūrybinis arsenalas perkonstruojamas, kovinės pajėgos pergrupuojamos, tačiau visai menininko kūrybai būdingas gebėjimas šmaikščiu, žaismingu, kartais ironišku tonu kalbėti apie rimtus dalykus išlieka. Kaip žaliavą panaudodamas ne tik sendaikčių turguose ar laužynuose išgytų įvairių rakandų detales, bet ir kai kuriuos ankstesnius savo paties kūrinius (tarsi karo metais metalo skulptūras ar varpus „perlydydamas į naujas patrankas“), autorius kuria 20 mažosios plastikos figūrų ir jas su vaikiškų ar paauglišku žaidimų valiūkiškumu suskirsto į dvi ietimis ginkluotas konfliktuojančias armijas – „Pepsi-Cola“ ir „Coca-Cola“.

Pasak menotyrininkės dr. Danutės Zovienės, Romualdą Inčirauską galima vadinti tikru XX–XXI amžių sandūros menininku: „Sparti meninių idėjų ir judėjimų, technologijų ir plastinės raiškos kaita, žanrų ribų nyksmas bei naujos medijos jo kūryboje igyja savitą ir paveikų pavidalą. Antra vertus, jam, tarsi renesanso menininkui, rūpi ir yra pavaldžios įvairios kūrybos sritys. Dailininkas suformavo savitą

skulptūrinės plastikos atmainą, kurioje persipina tradicinių žanrų – medaliai, reljefai, juvelyriniai, trimatės skulptūros – bruožai. Ir tai nėra savitiksli ar formalus siekis. Kūrybinė patirtis ir profesionalus technologijų žinojimas jam visada tarnauja ilgai brandintai, o kartais netikėtai gimusiai idėjai įkūnyti. Autorius prisipažįsta, kad labiausiai vertina koncepcijos ir technologijos dermę. Minties, ikonografijos ir meistriškumo derinys yra jo kūrybos vizitinė kortelė“, – teigia dr. Danutė Zovienė.

Apie autorių

Romualdas Inčirauskas gimė 1950 m. Anykščiuose. 1974 m. baigė Telšių taikomios dailės technikumą, 1979 m. – Estijos valstybinį dailės institutą Taline. Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto profesorius, Lietuvos dailininkų sąjungos, Tarptautinės medaliai kūrėjų asociacijos narys.

Menininkas yra surengęs daugiau kaip keturiasdešimt autorinių parodų, dalyvavęs daugelyje bendrų parodų, simpoziumų, plenerų, konkursų. Daug R. Inčirausko kūrinių yra Telšių miesto viešosiose erdvėse, žymiausi iš jų – Telšių Šv. Antano Paduviečio Katedros durų reljefinė-skulptūrinė kompozicija, skirta Žemaitijos krikšto 600-ųjų metinių paminėjimui, skulptūrinė kompozicija Didžiojoje Žemaičių sienoje, ženklai-skulptūros žydų bendruomenės atminimui Telšių senamiestyje, skulptūrinis (20 skulptūrų) projektas TELZ (Vilniaus Gaono žydų muziejaus nuosavybė). Jo darbų yra įsigiję Lietuvos ir užsienio muziejai (tarp jų – Britų muziejus), privatūs kolekcininkai Lietuvoje, Rusijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Švedijoje, Suomijoje, Japonijoje, Izraelyje, JAV ir kt.

Apdovanojimai: Žemaičio Aukso ženklelis už Žemaičių kultūrinės

tapatybės saugojimą ir kūrybinę saviraišką (2016);

LDS auksinis ženklelis (2015);

Tarptautinis medaliai konkursas „Boris Shatc“, Sofija, Vilnius, Jeruzalė – I premija (2016);

Miko J. Šileikio vardo I premija (2011);

Dr. Genovaitės Kazokienės vaizduojamojo meno fondo premija (2007);

Tarptautinis medaliai konkursas „H. K. Andersenui – 200“, Tel Avivas - I premija (2005);

Respublikinis medaliai konkursas „Čijune Sugihara“ – I premija (1992).

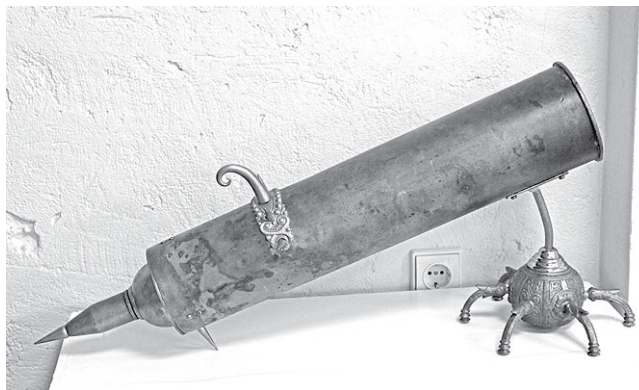

ROMUALDAS INČIRAIUSKAS SKULPTŪRA TARYTUM JUVELYRIKA

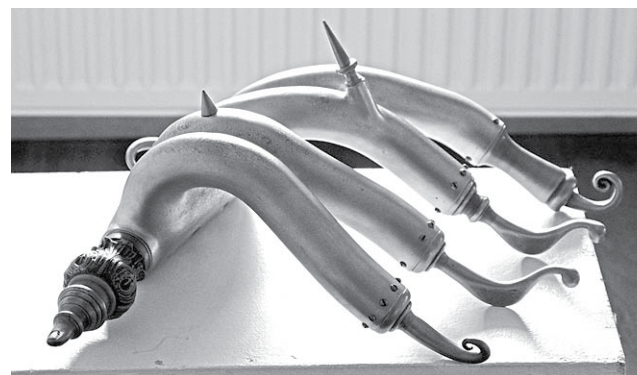
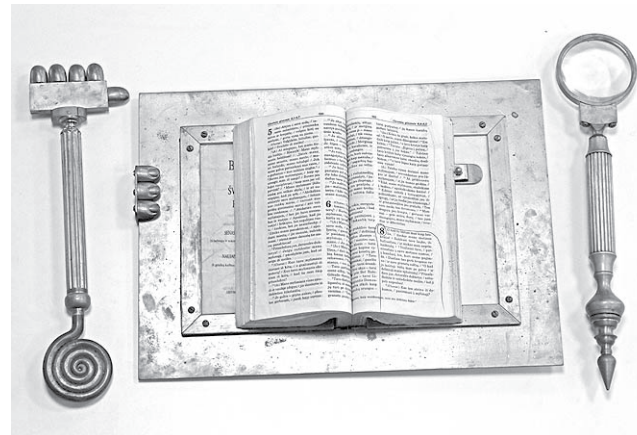
SKIRTA AUTORISIAUS KŪRYBOS 40-MEČIUI

SUSITIKIMAS SU AUTORIU:
BALANDŽIO 27 D. (šeštadienį) 13 VAL.
PLUNGĖS RAJONO VIEŠOJI BIBLIOTEKA
(Parko g. 7, Plungė)
PARODA VEIKIA: 2019.03.25 – 05.31

Darbo laikas:
I-V: 9.00–18.00 val.
VI: 9.00–14.00 val.

R. Inčirausko darbai.

Kristinos Paulauskaitės nuotr.

Kviečiame keliauti su gidu į nuostabų pavasarinį Lie- pijų mišką

KADA IR KUR?

2019 m. balandžio 13 d. (šeštadienį), 10.00 val.

Susitikimo pradžios taškas - Didžioji g. 24, Plateliai (automobilių stovėjimo aikštelėje prie Platelių dvaro svirno).

Iki miško - automobiliais (atvykusius be automobilio pavešime), toliau žygis pėsčiomis Liepijų mišku, kuriame bus pelkėtų vietų, todėl derėtų pasirūpinti tinkama apranga ir avalyne.

Žygio atstumas ir trukmė: 3 - 4 kilometrai, apie 3 val.

KĄ APLANKYSIME?

Liepijų kraštovaizdžio draustinį: Liepijų mišką, kuris yra Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija, su jame esančiais išpuodingais ažuolynais, senomis liepomis bei skroblais (Liepijų miškas yra šiaurinė skroblų natūralaus paplitimo riba), Ubagų kalną ir Ubagų akmenį. Pamatysime plėšriojo paukščio lizdavietę, bebravietę bei barsukų koloniją (olas). Susipažinsite, su vabzdžio žievėgraužio tipografo veikla, jei pavyks ir su kitais miško gyventojais. Nepamirškite užkandžių, po žygio miško aikštelėje bus galima atsikvėpti ir pasidalinti išpuodingais. Kontaktai pasiteirauti: tel. 869848560, 868624831.

Informuojame, kad Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos renginio metu bus filmuojama/fotografuojama. Asmens duomenys bei renginio metu padarytos nuotraukos ar įrašai kaupiami ir tvarkomi siekiant informuoti visuomenę apie Direkcijos veiklą ir renginio išlaidų pagrindimui. Įsipareigojame užtikrinti, kad asmens duomenys tvarkomi tiksliai, sąžiningai ir teisėtai. Detalesnę informaciją apie asmens duomenų tvarkymą ir duomenų subjektų teisių įgyvendinimą rasite Direkcijos interneto svetainėje skiltyje „Asmens duomenų apsauga“ adresu: <http://zemaitijosnp.lt/administracine-informacija>.

Žemaitijos nacionalinio parko inf.

2019 metai paskelbti Vietovardžių metais

Tęsinys. Pradžia Nr. 2 (796)

Plungės miesto ir rajono miestelių bei kaimų, kuriuose veikia bibliotekos, vietovardžių kilmė, legendos, pasakojimai ir nuotraukos, atspindinčios rašytinę medžiagą. Informaciją apie vietovardžius surinko Plungės rajono bibliotekų darbuotojos.

Gegrėnai

Gegrėnai - viena iš 44 senojo Kuršo Ceklio žemės vietovių, 1253 m. balandžio 5 d. paminėta Kuršo vyskupo ir Ordino įvykdytų Ceklio žemių dalybų dokumente Zegere vardu.

Tuo metu Zegere buvo svarbi ano meto Ceklio žemės vietovė, tam tikro lygmens administracinis bei karinis-religinis centras, savo ruožtu administravęs smulkesnius teritorinius vienetus.

Kaimų ribas 1565 m. aprašančiame dokumente Gegrėnų vaitystei priklausantiame Skrodli kaime nurodoma esant išmatuotų 28 valakai. Beje, vėliau Skrodli vardas pradėtas tapatinti su Gegrėnais, ilgainiui pastarajam liekiant vieninteliu. Jo kilmė kol kas nėra aiški.

1644 m. minimi Gegrėnai (Giegrany) ir Vilnius (Wilno); 1653 m. - Giegrany ir Wilnowsi; 1686 m. - Skrodle (Giegrany) ir Wilno; 1688 m. Giegrany ir Wilno. Paskutiniai metai, kai šalia Gegrėnų kaimo nurodoma esant dar ir Vilnių, antrąjį kaimą, priklausantį Gegrėnų dvarui, yra 1741-ieji, valdą perimant Venslauskiui. Vėlesnių metų dokumentuose belieka tik Gegrėnų kaimo pavadinimas.

Vandenvardis „Gegrė“ (rzeka Giegra), minimas 1567 m. dokumentuose, yra susijęs su Gegrėnų pavadinimu, ir savaime išskyla vietovės vardo kilmės versija.

Skrodli ir Vilnius pavadinimai greičiausiai sietini su asmenvardžiais Skrodli, Skrodlaitis bei Vilnius, Vilnaitis, Vilnevskis.

Paruošta pagal: E. Mickūnas. Didysis Gegrėnų jubiliejus. / Žemaičių saulutė. 2003. 07. 25.

Iš Zegere į Skrodli ir Gegrėnus. / Šventorkalnis. 2003/1

Gegrėnų piliakalnių kompleksas

Gegrėnuose abipus Varupio upelio yra du piliakalniai, sudarantys vieną archeologijos paminklų kompleksą. Kairiajame krante esančioje aukštumoje įrengtas mažesnis ir senesnis piliakalnis (Gegrėnų piliakalnis II). Kitas piliakalnis yra į pietus nuo pirmojo, Varupio upelio dešiniajame krante esančioje didelėje aukštumoje. Jis greičiausiai buvo įrengtas jau II tūkst. pradžioje, kai išsiplėtusi bendruomenė nebetilpo į nedidelį ir nelabai apsaugotą senesnįjį piliakalnį. Manoma, kad piliakalniuose stovėjo 1253 m. minima kuršių pilis Gegrė. Piliakalnių kompleksas datuojamas I tūkst. - XIII a.

Gegrėniškė Joana Barsienė pasakojo, kad vaikystėje girdėjo pasakojimą ant Gegrėnų piliakalnio - buvus pastatytą bažnyčią, aplink kurią buvę laidojami žmonės. Bet kažkas užrūstinęs Dievą - atsivėrusi žemė prarijusi bažnyčią ir pusę tų kapų.

Kitas padavimas (papasakojo Ona Vaškienė-Raudėnytė) taip pat pasakoja ant kalno stovėjus bažnyčią, o tos bažnyčios varpinė, špitolė, „kopyčios“ buvusios pietinėje piliakalnio papėdėje, ten, kur išliko „ratai“ - sampilai. Ši bažnyčia potvynio metu paskendusi.

Kiti pasakoja, kad nuo kalno kildavę tiršti garai. Žmonės tvirtindavę, kad kalne esą druskos. Baudžiavos laikais viena senelė iš to kalno dažnai parsinešdavusi druskos, bet didelėje paslapyje laikiusi tą vietą, kur druskos buvę (Žiogas, 1925 m.).

450 m į pietryčius nuo Gegrėnų piliakalnių yra aukš-

tas Dybos kalnas, kuriame, pasak Vykinto Vaitkevičiaus surinktų pasakojimų, baudžiavos laikais buvę dybavojami (baudžiami) baudžiauninkai. Pietinis, stačiausias Dybos kalno šlaitas, leidžiasi į vadinamąjį Kalendoriaus ežerėlį, arba Biesbliūdį. Tai apie 80 m skersmens loma, kurioje dabar beveik nebebūna vandens. Lig tol čia buvusio ežerėlio vandens lygis, pasak žmonių, pranašaudavęs orus: jeigu vandens nėra - liš, bus lietinga vasara, yra vandens - bus sausa.

Plateliai Platelių ežero vardo kilmės legenda

...Kur dabar ežeras, kitą kartą buvo žemas slėnis su keliomis aukštomis kalvomis. Per slėnį iš šiaurės į pietus vingiavo upelis. Žmonės slėnyje įjaukavo šieną. ...Vieną vasarą, artėjant šienapjūtei, pasirodė juoda kiaulaitė ir nesustodama ėmė knisti vagelę. Kniso ir kniso - gal tris savaites ėjo apie slėnį, kol grįžo į tą pačią vietą. Tada kiaulaitės nebeliko. Žmonės jau įjovė, džiovino šieną. Artėjo saulėgrįžos metas. Ir tada nuo Notėnų, iš šiaurės vakarų, ėmė kilti debesys. Žmonės sunerimo: gali šienas sulyti! O debesys, didėdamas ir tamsėdamas, atėjo ir sustojo virš slėnio. Jis vis tamsėjo, ėmė užti, šniokšti, maišyti, urduluoti... Tris dienas vis grėsmingesnis virš slėnio kybojo. Trečią dieną vis žemiau leidosi, pradėjo žaibuoti... Kas tik galėjo, puolė grėbti ir vežti laukuose dar buvusį šieną. Išėjo ir nėsčia moteris - jau paskutinėse dienose; bet grėbia ir ji. Staiga iš juodo debesies pasigirdo didelis balsas: - Boba, lauk! Boba, lauk! Boba, lauk! Visi suprato: debesys neprakiurs, kol iš slėnio neišeis nėsčioji. Važiuoja paskutiniai šieno vežimai, o nėsčioji eina už jų. Kai tik išėjo ant kalnelio, prapliupo lietus - jau ne lyja, o liete lieja. Viena moteris (kai kas sako, kad nėsčioji, kai kas - kažkokia senelė) stebėdamasi ištarė: „Ta platė lėij! Ta platė lėij!“ Kai tik taip pasakė, debesys šiūst ir nusileido į slėnį. Atsirado Platelių ežeras. Mat moteris netyčiomis pašaukė ežerą vardu: platė lėij - Platelė, Plateliai. M. Kaniavienės bočelis visada sakydavo, kad mūsų ežeras yra ne tik atėjūnas, bet ir perėjūnas: atėjo - ir išeis. Gal Kiaulaitė jau žvalgosi ežerui kitos vietos?.. O žmonės tikėjo, kad šitas ežeras po žeme susisieks su jūra. Ir žinojo, kad ežere yra užmiršti takai, kuriais gali pereiti į kitą krantą. Ir sakė, kad miestas kitą kartą buvo ežere! Gal ir taip. Ką gali žinoti...

Pagal Stanislovo Stripinienės knygą „Platelių žemės atmintis. Vaizdai ir sakmės, pasakojimai ir spėlionės“

Staneliai

Staneliai senovėje buvo vadinami Pytvėnais. Vietovė „Pytwe“ paminėta 1253 m. Rygos vyskupo Henriko ir Livonijos ordino magistro Eberhardto von Sayno pasirašytame dokumente. XIII a. vietovė vadinta taip, nes taip buvo vadinamas prie Pietvės upės stovintis piliakalnis. „1589 m. istorijos šaltinyje paminėti „Pytvėnai“ ar nebus taip pat niekas kita, kaip dabartinė Stanelių gyvenvietė“, - rašo L. Kumšlytis. Praeityje kaimas buvo reikšmingas gynybos postas. 1949 ir 1964 m. šį piliakalnį tyrinėjo Mokslų akademijos Istorijos institutas. Piliakalnis paskelbtas valstybinės reikšmės archeologijos paminklu. Piliakalnio pylimas ir aikštelės šiaurinis kraštas gerokai apardyti kasant bulviarūsius. Pasidarbavo čia ir lobių ieškotojai.

(Kn.: Stropus St. „Plungės kraštas. Alsėdžių, Paukštakių, Šateikių, Žlibinų seniūnijos 1253-2003“. V.: Mokslo aidai, 2004, psl. 132)

Stanelių pilaite

Smilinguose gyveno toks Venckus. Joninių dieną jis išėjo pasivaikščioti. Bevaikščiodamas pavargo, atsigulė ir užmigo. Staiga jį pažadino balsas:

- Kelkis ir eik ant kalno!

Venckus pasižiūrėjo ir, nieko nematydamas, vėl užmigo. Tas balsas vėl jį pažadino. Venckus atsikėlė, apsidairė, bet, nieko nematydamas, vėl atsigulė. Tas pats balsas ir trečią kartą sako:

- Kelkis greičiau! Lipk ant kalno! Kodėl neklausai? Jei dar neklausysi, kad duosiu į daubą - kaulai subyrės!

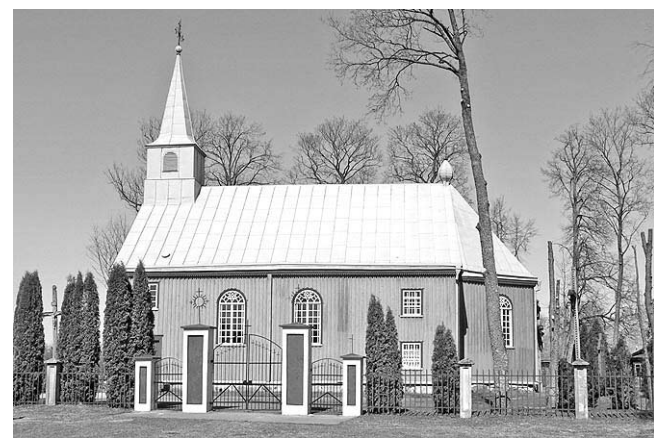
Venckus atsikėlė, užlipo ant kalno. Mato: stovi ant kalno atvira skrynja pinigų. Venckus turėjo rožančių. Įmetė jį į skrynją ir žiūri, kas bus toliau. Tik mato: nuo Plungės atbėga medžių viršūnėmis vokietukas! Pribėgęs prie Venckaus sako:

- Žmogau, aš tik nuėjau, o tu prie mano pinigų! Na, imk, kiek nori, tik tą pantgalį iš skrynios išimk.

Venckus prisisėmė pinigų, paskui išėmė rožančių. Dar griebs pinigų pasiimti. Kai tik siekė, krito skrynios viršus ir nukirto Venckui tris rankos pirštus. Skrynja nugarmėjo į kalno gilumą. Venckus parėjo namo su pinigais, bet be trijų pirštų.

(Kn.: „Kai milžinai gyveno“. V.: Vaga, 1969, psl. 37)

Žlibinai

Anot legendos, dabartiniuose Žlibinuose (anksčiau Ryvėnai) buvusi pastatyta koplyčia, kurioje kabojęs Šv. Marijos paveikslas, o iš žemės gelmių prie koplyčios veržėsis stebuklingas šaltinėlis, kurio vanduo gydęs akis. Prie šito stebuklingo šaltinėlio rinkdavęsi žmonės, plaudavę akis ir eidavę į koplyčią prie Šv. Marijos paveikslo pasimelsti, kad atgautų regėjimą. Plūdę čia ne tik aklieji, bet ir žlibi. Vienas žlibas nelaimėlis užklydęs prie koplyčios vėlai vakare. Praplovęs akis vandeniu, o, negalėdamas patekti į koplyčią, į Šv. Marijos paveikslą pažvelgęs pro durų raktą skylutę. Ir tada įvykęs stebuklas: jo akis apšvietė Šv. Marijos skleidžiami spinduliai, ir žlibasis praregėjęs. Nuo to laiko pradėta sakyti, kad tai esanti vieta, kur „žlėbė prareg“, ir vietovė imta vadinti Žlėbės. Vėliau - Žlėbėnās. 1913 m. laikraštyje „Viltis“, redaguojamame Antano Smetonos, straipsnyje „Rašykime teisingai savo vietovių vardus!“ kunigas Juozas Tumas, apžvelgdamas daugelį Lietuvos vietovardžių, ir mums nurodo rašyti „Žlibinai“.

Šateikiai

Sako, kad kadaise, kur dabar yra Šateikių miestelis, buvęs didelis miškas. Miške augę gražūs keroti ažuolai, eglės, pušys. Miško viduryje, kur dabar stovi Šateikių bažnyčia, buvo kalva, ant kurios rinkdavęsis didelis būrys žmonių. Tai buvę plėšikai.

Kai mišką apgaubdavo pirmosios sutemos, jie iš šakų susikurdavę didelį laužą. Susėdę aplink jį, plėšikai aptardavę negerus dienos darbus. Turėję jie ir savo vadą. To vado pavardė buvusi Šateikis. Didelis akiplėša buvęs ir Šateikio sūnus.

Kartą, šviesią mėnesienos naktį, plėšikai susikūrę ypatingai didelį laužą. Tą naktį jiems buvęs tekęs didelis ir gardus grobis - jiems pavykę pavogti keturias statines degtinės. Tą naktį plėšikai linksminęsi kaip niekada, bet ypač linksminęsis Šateikis ir jo sūnus. Prisilinksminę visi

Lina MISIULYTĖ

„Moterims ir merginoms“ – žygis pėsčiomis

2019-03-09 Pagramančio regioniniame parke jau trečiąjį kartą vyko pėsčiųjų žygis „Moterims ir merginoms“, kuris buvo skirtas pažymėti ne tik Kovo 8-ąją, bet ir Vietovardžių metus.

Žygis – išskirtinis, nes skirtas moterims ir merginoms. Tačiau gerai jautėsi ir vyrai, kuriems patinka moteriška kompanija. Mes, organizatoriai, stengėmės, kad moterims žygis būtų įdomus, turingas, pritaikytas tiek patyrusioms aktyvaus laisvalaikio mėgėjoms, tiek pirmą kartą dalyvaujančioms, tiek vaikams.

15 kilometrų atstumą pasiryžo įveikti per 200 žygeivių iš visos Lietuvos.

Svečių sulaukta iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Mažeikių, Panevėžio, Klaipėdos, Kuršėnų, Alytaus, Šilalės, Šilutės, Marijampolės, Vilkaviškio, Telšių, Jurbarko, Tauragės bei iš kitų miestų ir rajonų.

Renginį pradėjome sveikinimo žodžiais, instruktažu bei gerai nuteikiančia mankšta su „Kūno logika“. Ir leidomės į kelionę.

Kelionė vyko padavimuose ir legendose aprašytos mergelės Gramančios takais, upelių slėniais, miškais ir pievomis. Žygio metu žygeivės galėjo aplankyti nykstančius ir išnykusius regioniniame parke esančius kaimus – Ringių, Pagramantolio, Tuščių, Kreivių, Alijošiškės.

Maršrutas vaizdingas ir įsimintinas. Ypač po žiemos, kai drungni vėjai, lenktyniaudami kalvomis, dosniai barstė gličiuosius pumpurus, sėjo žoleles, gražino pavasario šnekučius. O ir Pagramančio žemė

unikali – neįjuti kelio ilgio: tik aukštyn, žemyn, kaip laivas bangose. Nespėjai įkopti kalvutėn – jau riedi pakalnėn. O nuo aukštųjų gūbrių gali skaityt kaip aiškų raštą tolimiausių kaimų namus, sodus, piliakalnius, atodangas, bažnyčias, upelių supintas pynes.

Maršruto pusiaukelėje, stovyklavietėje „Lakštingalų slėnis“ – ilgesnis sustojimas. Čia dalyvės grožėjosi pavasariškais vaizdais, ragavo žolelių arbatos, vaišinosi bandelėmis, sausainiais.

Dar 7 kilometrų distancija ir – finišas. Grįžtančias ir kiek pavargusias dalyves pasitiko Klaipėdos dramos teatro aktorė Eglė Jackaitė ir pianistas Antanas Cirtautas. Jie moterims padovanavo „Jausmų džiazą“.

Nuoširdžiai dėjuojame ir dėkojame Norkaičių tradicinių amatų ir etnokultūros centrai už sukurtus Petro Cvirkos romano „Meisteris ir sūnus“ personažus bei jautriai ir giliai pristačius Pagramančio piliakalnio legendą, Pagramančio Šv. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo parapijos klebonui Vytautui Petrauskui už palaiminimą, Tauragės rajono savivaldybei už dalinę finansinę paramą ir medžio drožėjui Dainiui Jankauskui – už įsteigtus prizus moterims.

Pagramančio regioninio parko kultūrologė

Vilhelmo Čepinskio kūrybos vakaras M. Oginskio rūmuose

Niujorkas... Milanai... Viena... Maskva... Kaunas... Zarasai... Daugiau kaip 20 metų vis pabyra ant penklinės juodų natų frazės, išpūdingi pasažai. Nuostabi maestro Vilhelmo Čepinskio technika griežiant smuiku, jo nepaprastos muzikinio pajautimo vibracijos, perduodamos iš širdies į eterį – tarsi upė, kuri jau nebesutelpa savo krantuose. Menininko vidinis pasaulis veržiasi per kūrybą naujais muzikiniais kūrinių.

Vilhelmas Čepinskis kartu su savo bičiuliais Mindaugu Bačkumi (violončelė), Vaida Genyte (vokalas), Viktorija Čepinskiene (smuikas) ir Lina Šatkute (fortepijonas) atvyksta padovanoti Jums, mieli klausytojai, įstabų savo kūrybos vakarą!

Koncertas įvyks balandžio 6 d. 18.00 val. Plungės Žemaičių dailės muziejuje - kunigaikščio Mykolo Oginskio rūmuose.

Bilietus platina Bilietai.lt, taip pat muziejaus kasa. Bilieto kaina - 15 Eur.

Maloniai kviečiame

Žemaičių dailės muziejaus inf.

FOTOMENO KONKURSAUS ŽEMAITIJOS LEGENDA

Tema 2019 / HOMO

Projekto aprašymas

„Žemaitijos legenda“ - fotomeno parodų ir leidinių ciklas, kurį nuo 2016 metų kartu įgyvendina asociacija „Idėjų upė“, Raseinių rajono kultūros centras, Raseinių krašto istorijos muziejus, Žemaičių draugija.

Pagrindinis šio tęstinio projekto tikslas – puoselėti Žemaitijos, kaip unikalios Lietuvos ir visos Europos dalies istorinio mentaliteto tradicijas, meninėmis priemonėmis atkuriant simbolinį ryšį tarp šio krašto praeities ir dabarties. Žmogus yra viena iš šio proceso grandžių, išsaugantis savyje istorinio būvio trans-

formacijas, tarsi atspaudas, kuriame užsifiksuoja visų egzistavusių kartų patirtis. 2019 metų fotomeno konkurso tema – HOMO (žmogus) kviečia kūrybiškai pažvelgti į žmogaus temą meninėje fotografijoje. Tai nėra vien portreto žanras, autoriams paliekama interpretacijos laisvė, žmogus gali vizualiai nedominuoti nuotraukos kompozicijoje. Priimtinos netiesioginės sąsajos, menamos paralelės, sąlyginai laisvas šios temos sprendimas.

Dalyviai

Maloniai kviečiame dalyvauti visus žemaičius fotomenininkus, gyvenančius

Lietuvoje bei užsienyje, taip pat fotografus, jaučiančius stiprų, artimą ryšį su Žemaitija.

Kūrinių pateikimo tvarka

Vertinimo komisijai autorius pateikia 3-5 darbus skaitmeniniame formate, sukurtus ne vėliau kaip 2017 metais. Prie fotografijos nurodomas kiekvieno darbo pavadinimas. Darbai pateikiami JPG, PDF, TIFF formatais, ne mažesnės kaip 2500x1800 piks. kokybės. Autorius taip pat privalo laiške nurodyti savo adresą, el. pašto adresą, tel. numerį. Darbus prašome atsiųsti iki

2019 m. liepos 1 d. el. adresu zemaitijoslegenda@gmail.com

Kūrinių atrankos principas

Kūrinius parodai ir leidiniui atrinks kompetentinga komisija, kurią koordinuos: Gintaras Česonis, Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno sk. pirmininkas Tadas Kazakevičius, fotomenininkas, kelių prestižinių tarptautinių apdovanojimų laureatas

Darbų vertinimo kriterijai:

Profesionalumas, meninė vertė, darbų techninė kokybė.

Konkurso rezultatai

Geriausių darbų autoriams skiriamos premijos, konkurso prizinis fondas 500 eur. 2019 metais bus surengtos darbų parodos Šiluvos meno bienalėje, Raseinių krašto istorijos muziejuje, Raseinių savivaldybėje.

Viso projekto geriausių darbų meninio albumo leidyba numatoma 2019 metų pabaigoje.

Projekto partneris

Lietuvos fotomenininkų sąjunga.

Kontaktai

Projekto vadovas Arūnas Kazlauskas tel. +37068224218, el. p. idejuupe@gmail.com

Daugiau informacijos www.menopiligrimai.lt

Žemaitijos paveldas

2019 m. paskelbti Žemaitijos metais. Fotografuokite žemaičių paveldą ir siųskite el. paštu: zemsaulute@gmail.com

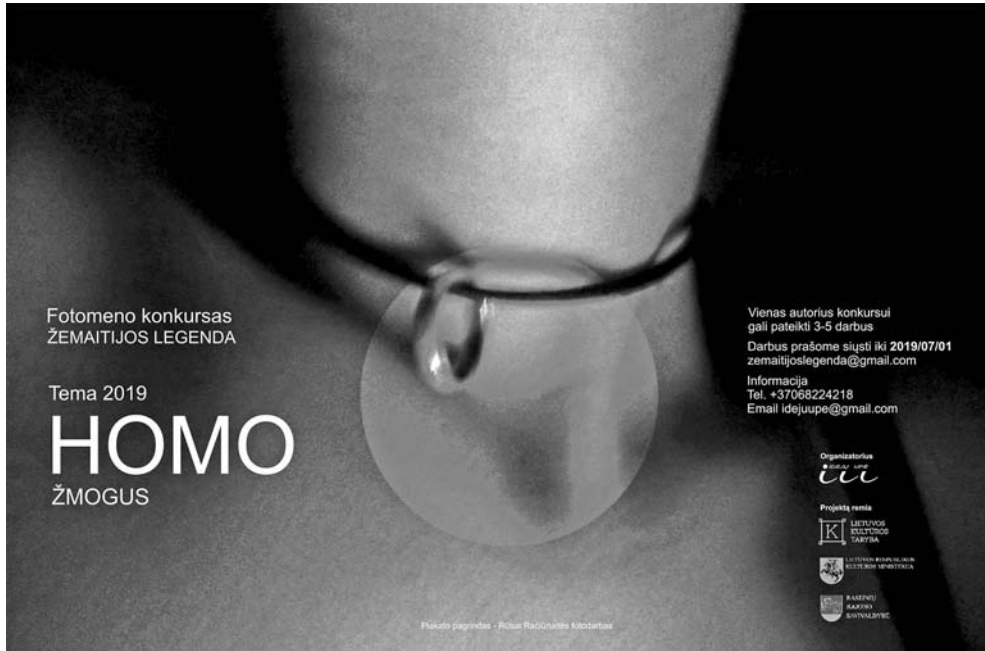

Plungės „Jūros“ pakrantėje, šalia „Saulės“ gimnazijos yra pastatytas Lurdas. Lurdo istorija tokia. Vienuolė iš Prancūzijos Mari de Grand atvyko į Plungę, į kunigaikštienės Marijos Oginskienės įsteigtą mokyklėlę mokyti mergaičių. Ši vienuolė Plungės klebonui Vincentui Jarulaičiui pasakė, kad nori Plungės mieste pastatyti Lurdo grotą. Kunigui sutikus, kunigaikštienė M. Oginskienė dovanavo pinigų, už kuriuos buvo nupirkta žemės sklypas. 1905 m. iš Prancūzijos buvo pasiųsta Švenčiausios Panelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo skulptūra. Ši skulptūra pastatyta ant akmens po atviru dangumi. 1906 m. iš plungiškių suaukotų pinigų buvo sumūryta grotą. Plungės Lurdo grotą tarpukario metais stovėjo šalia nedidelės Kapucinų bažnyčios. Sovietmečiu ši bažnytelė buvo išniekinta – joje įkurta sporto salė (vėliau sudegė), Lurdas buvo uždarytas, o Švenčiausios Panelės skulptūra perkelta į Plungės bažnyčią. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę Lurdas atstatytas su nauja skulptūra ir 1990 m. spalio 20 d. pašventintas. Senoji Lurdo skulptūra yra Plungės bažnyčioje.

Informaciją parengė Plungės viešoji biblioteka Nuotraukos iš Plungės viešosios bibliotekos archyvo

Plungė po gaisro. Namų neteko apie 2000 žmonių. 1931 m. Plungiškio kraštotyrininko Vytauto Eiduko kolekcija.

Fotomeno konkursas ŽEMAITIJOS LEGENDA

Tema 2019

HOMO
ŽMOGUS

Vienas autorius konkursui gali pateikti 3-5 darbus
Darbus prašome siųsti iki 2019/07/01
zemaitijoslegenda@gmail.com
Informacija
Tel. +37068224218
Email idejuupe@gmail.com

Organizatorius
iii

Projekto partneris
K

Lietuvos fotomenininkų sąjunga
Lietuvos fotomenininkų sąjunga

2019 metai paskelbti Vietovardžių metais

Atkelta iš 7 psl.

taip kietai įmigę, kad nebuvo kam net prižiūrėti degančio laužo. Laužas pamažu apėmęs vis didesnę plotą. Kai kam pavykė išsigelbėti iš pražūtis, tačiau Šateikis su sūnumi taip ir likęs šioje vietoje gulėti amžinai.

Sako, kad žmonės, praeidami pro šią vietą, visada prisimindavę beširdį Šateikį ir jo sūnų. Taip žmonės iš lūpų į lūpas perdavė pasakojimą apie Šateikių – tėvo ir sūnaus – mirtį. Eidami pro šalį vis sakydavę: „Štai čia sudegė Šateikiai.“ Nuo to ir kilęs Šateikių miestelio pavadinimas.

Papasakojo 75 m. Juozas Glatakas.

Pasakojimą 1986 m. užrašė 10 kl. mokinė Irena Bertašiūtė.

Narvaišiai

Apie 10-11 km nuo Plungės į Palangą šalia plento įsikūrę Narvaišiai. Kaimas gražus, tvarkingas, senas, pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėtas 1610 m. 1721 m. nuo maro kaime išmirė visi žmonės, o 1775 m. kaime jau vėl buvo 10 trobų.

Dabar kažkodėl kalbininkai nusprendė kaimą pervardyti į Narvaišius, nors kaimo gyventojai prisimena ir dabar juos gražiai žemaitiškai vadina NORVAIŠIAIS. Garantuoti niekas negali, bet paklausti daugelis patvirtins: kaime visada gyveno geri ir vaišingi žmonės. Ir kaimo pavadinimas kilęs nuo pasakymo „Norim vaišių...“.

Kontaučiai

Legenda apie Kontaučių (Kantaučių) kaimą

Toji legenda buvo užrašyta Balio Grosio. Jis tą legendą girdėjęs prieš 50 metų, dar mažas būdamas, iš dvaro kumečio Juozo Truškos, kuris ją atpasakojo jo tėvui Ksaverui Grosui. „Kada LDK valdovas Vytautas ėmėsi griežtų priemonių katalikų tikėjimui įgyvendinti, daugelis Žemaičių bajorų, senojo tikėjimo šalininkų, nenorėjo su tuo sutikti ir ėmė tarpusavyje tartis, kaip čia tikėjimą apgynus. Pas Medingėnų valdovą, didelių žemių plotų savininką Veriją, susirinko pasitarti visi aplinkiniai bajorai. Tarėsi ilgai. Beveik visi pasisakė prieš naujosios tikybos įvedimą ir ragino ginti senuosius dievus. Bet vienas iš bajorų pasipriešino. Tik tamsios nakties ir tankių girių dėka pavyko bajorui, krikščionių šalininkui, raitam su tarnu pasprukti iš Verijos dvaro. Kitų susirinkusiųjų įniršis buvo toks didelis, kad jie leidosi bėglių persekioti. Bėglys bajoras pasislėpė gilioje duobėje, o jo tarnas buvo nužudytas. Duobė, kurioje pasislėpė bajoras, buvęs ūkininko Kontauto šulinys. Šis ir išgelbėjęs bajorui gyvybę. Krikščionybei įsigalint, bajoras toje vietoje pastatė šv. Marijos vardo bažnyčią ir kleboniją, nes taip buvo pasižadėjęs, jei liktų gyvas. Ir ta vieta nuo ten gyvenusio ūkininko Kontauto vardo pavadinta Kontaučiais. O vietoje, kurioje buvo užmuštas tarnas, bajoras pastatė tris kryžius ir krikštą (mažą kryželį be Dievo kančios). Šie kryžiai ir krikštas per šimtmečius vis būdavo atnaujinami ir vadinami „Brostvos kryžiais“.

B. D.

„Žemaičių saulutės“ redaktorei K. Paulauskaitei

Nepastebimai Jūsų leidinys, tebevardijamas Kultūros savaitraščiu, pavirto šito neatitinkančiu organu. Pirmiausia jis tarsi tapo A. Juozaičio rinkiminės propagandos skleidėju. Save gerbiantys redaktoriai po tos rūšies straipsniais išrašo iš kokių šaltinių tas straipsnis apmokėtas ar bus apmokėtas. Dabar nežinia, ar visa tai nedengiama prenumeruojančių įneštais pinigais.

Skandžiausia, kad jau kelintame numeryje vis labiau išsišėlsta tūlas A. Kulikauskas, pasitelkęs Gohiną su Foti pateikia lietuvių tautą žeminančią medžiagą. Juk reikalaujama, kad niekuo nedėti tautiečiai nuvalytų netgi ne jiems primetamas dėmes, atsiprašytų. Pamištama, kad prezidentas A. Brazauskas Izraelyje prie Raudos Sienos viešai atsiprašė tautos vardu ir kad žydų tauta atleido. Tai rodo ir ypatingi diplomatiniai santykiai su Izraeliu.

Be to, daug Lietuvos žmonių, gelbėjusių žydus, Izraelyje pagerbti ir išrašyti į ypatingą Teisulių knygą, gavę atitinkamus garbingus diplomus. Tiesiog nesuprantama, ko siekia tasai daktaru tituluojantis save A. Kulikauskas, net kviečiantis į pamokymus Laikrodinėje, kaip dar labiau žeminti visai nekaltus, anam genocidui nepritariančius lietuvius. Juk keliami iš kapų net žymūs tautos atstovai, kurstoma nesantaika! Gi yra tarptautinis dėsnis – su mirtimi baigiasi netgi persekiojimai! Ką turi šitam prieštarauti tas išsimaiginęs plungietis.

Kai Lietuvoje tiek neviltingas ir pesimizmas dėl artėjančių rinkimų, bei dviejų referendumų ir taip reikalinga vienyti, besitęsiančiais rašiniiais remiamas susiskaldymas. Pagaliau galioja (ir Jums) teisminė atsakomybė už neapykantos eskalavimą...

Būkite ryžtinga, gražinkite „Saulutei“ tikrąjį Jos veidą, kad skaitytojai ir vėl jaustų tradicijų, kultūros alsavimą.

Suinteresuotasis

REDAKCIJOS KOMENTARAS

Redakcijos pastaba. Dėkojame geriamam Suinteresuotajam už jo nuomonę. Norime paaiškinti, kad filosofo Arvydo Juozaičio rašiniai siejasi su Plungės krašto istorinėmis asmenybėmis, dėl to ir pasirinkti spausdinti. Net nenutuokiant, kad kada nors jis kandidatuos Prezidento rinkimuose, spausdinome recenzijas apie jo knygas, tad kaltinti redakciją rinkimine propaganda nėra prasmės.

Dėl pono A. Kulikausko, tai jis nėra plungiškis. Jis yra Amerikos lietuvis, šiuo metu gyvenantis Lietuvoje. A. Kulikauskas pabandė, galimai įpareigotas S. Foti ir G. A. Gochino, patyrinėti generolo Vėtros vaidmenį komplikuojuose Lietuvos istorijos laikotarpyje. Kaip atsakymas autoriui gali būti laikraštyje spausdinamas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas.

Už laikraštyje spausdinamus rašinius redakcija negauna jokių pinigų, laikraštį leidžia savanoriai laisvu nuo tiesioginių darbų laiku. Be to, redakcijos nuomonė ne visada sutinka su autorių.

DĖL KALTINIMŲ JONUI NOREIKAI (GENEROLUI VĖTRAI)

Vilnius, 2019-03-27

2015 m. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (toliau – Centras) paskelbė pažymą apie Jono Noreikos (Generolo Vėtros) veiklą nacių okupuotoje Lietuvoje. Per ketverius metus viešoje erdvėje J. Noreikos atžvilgiu buvo išsakyta daug vertinimų. 2018 m. pil. G.A. Gochinas Centrai pateikė dokumentų kopijas ir 69 psl. tekstą, viešai teigdamas, kad tai yra įrodymai neva J. Noreika kolaboravo su naciais ir vykdė nusikaltimus žmonijai. Taip pat G.A. Gochinas kreipėsi į teismą reikalaujamas, kad pagal jo medžiagą Centras pakeistų savo 2015 m. pažymą. Centras, atsižvelgdamas į viešoje erdvėje išsakomas kontraversijas bei papildomai įvertinęs J. Noreikos antinacinės veiklos aplinkybes, skelbia šį paaiškinimą.

1. Lietuvoje veikė kitoks nacių okupacinis režimas, nei kitose Europos šalyse. Aiškinantis kolaboravimo klausimus nacių okupacijos metais būtina atsižvelgti į nacių įvesto okupacinio režimo tipą. Lietuva vienintelė Europoje bandė pasinaudoti vokiečių puolimu ir pati išsilaisvinti iš sovietų okupacijos, pasiskelbdama nepriklausoma valstybe ir atkurdamas ankstesnes savivaldos struktūras (buvo tikėtasi, kad vokiečiai, pradėję karą su Sovietų sąjunga, užimdami Lietuvą jau ne kaip Sovietų sąjungos dalį, pripažins Lietuvos nepriklausomybę). Dėl šių aplinkybių Lietuvoje įvestas nacių okupacijos režimo tipas skyrėsi nuo nacių režimo tipų okupuotose Vakarų ir Rytų Europos šalyse. 1941 m. Birželio sukilimo metu ir po jo pilnai atkurdamas nepriklausomą Lietuvą egzistavusią savivaldos sistemą, lietuviai veikė prieš

vokiečių valią, jų tikslas buvo tarnauti Lietuvai, o ne Trečiajam Reichui. Tačiau į Vokietiją buvo žiūrima kaip į sąjungininką kovoje prieš Sovietų sąjungą.

2. Vokiečiai stengėsi parodyti, kad už žydų žudymą atsakingi lietuviai. Jau pirmomis okupacijos dienomis naciai sudaužė lietuvių viltis dėl nepriklausomybės. Vokiečiai pareiškė, kad aukščiausioji valdžia priklauso vokiečių kariuomenės vadams, sukilimo dalyviai buvo nuginkluoti, lietuvių administracijai teko taikstyti su vokiečių karinės administracijos reikalavimais. Ypač netikėtai lietuviams buvo žydų naikinimas, nacių suplanuotas dar prieš puolant Sovietų sąjungą. Ši planą okupuotoje Lietuvos teritorijoje įgyvendino specialioji operatyvinė A grupė, vadovaujama SS brigadenfiurerio Walterio Stahleckerio. Vokietijos – Lietuvos pasienyje, Gargžduose, Kaune, Vilniuje, Plungėje įvyko nacių organizuotos masinės žydų žudynės, labai greitai miestuose ir apskrityse atsirado identiškai vokiečių nurodymai dėl žydų gyvenimo varžymų ir getų steigimo. Iš slaptų vokiečių dokumentų akivaizdu, kad W. Stahleckerio taktika buvo kuo daugiau žydų sunaikinti pirmuoju okupacijos periodu, kol Lietuvos gyventojai Vokietiją vis dar vertino kaip sąjungininką kovoje prieš Sovietų sąjungą. Tarp Niurnbergo proceso dokumentų yra W. Stahleckerio raportas Vokietijos vidaus reikalų ministrui H. Himleriui, kuriame rašoma, kad W. Stahleckerio grupė „turėjo sukurti neginčijamą faktą, 2 įrodantį, kad išlaisvinti gyventojai patys ėmėsi griežčiausių metodų prieš bolševikus ir žydus. Tai reikėjo padaryti taip, kad neiškiltų aikštėn vokiečių nurodymai.(...) Mūsų

nuostabai, nebuvo paprasta sukurti plačius pogromus prieš žydus“ (Henry A. Zeiger, The case against Adolf Eichmann, The New American Library, 1960, p.64-67). Dėl žydų naikinimo lietuvių delegacijos įvairiais lygiais kreipėsi į vokiečių vadovybes, bet sulaukė atsakymo, kad žydų klausimas yra išskirtinė vokiečių kompetencija. Į Laikinosios vyriausybės krašto apsaugos ministro Stasio Raštikio pareikštą griežtą lietuvių tautos protestą dėl smurto prieš žydus generolas Franzas von Roques atsakė, kad tam vadovauja ne kariuomenė, o Gestapas ir kad „ši akcija greitai baigsis“ (Stasys Raštikis, Kovose dėl Lietuvos, II, p. 307). Buvęs nepriklausomos Lietuvos ministras kun. Mykolas Krupavičius, kartu su buvusiu prezidentu Kaziu Griniumi ir buvusiu ministru Jonu Aleksa lietuvių tautos vardu taip pat reiškęs naciams protestą dėl žydų naikinimo, pažymi: „Tautos reakcijos [sukilimo] metu buvo nužudyta žydų, tačiau juos žudė ne kaip žydus, bet kaip bolševikus. Nuo šio tautos keršto daugiau nukentėjo lietuvių, negu žydų. Buvo lietuvių moralinių supuvėlių, kurie talkino naciams žudyti žydus ir plėšti jų turtą, bet tokių buvo, palyginti, nedaug, mažiau negu kitose tautose, atsidūrusiose tolygiuose sąlygose. Rabinas Sniegas, kuris dažnai užeidavo pas vysk. V. Brizgį, ne kartą žodžiu dėkojo už visų katalikų, ypač dvasininkijos, laikymąsi, pareikšdamas, kad katalikų laikysena negalės būti žydų kada nors pamišta. Naciai dėl kažkokių sumetimų pasauliui paskelbė, kad žydus Lietuvoje naikina ne jie, bet patys lietuviai. Tuo reikalu jie rengė net knygas — „Kaip lietuviai žudė žydus“. Jos buvo pavesta parašyti žydai gestapininkui, žydų spaudos žurnalistui Serebro-

vičiui, kuris visą laiką, kai jo tautiečiai sėdėjo getuose ir masiškai buvo žudomi, laisvas vaikščiojo su prigrūstu portfeliu po Kauno gatves (Mykolas Krupavičius, Lietuvių ir žydų santykiai Hitlerio okupacijos metu, Laiškai lietuviams Vol. 37, 1986, Nr.6-7).

3. Didelė dalis savivaldos ištraukė į antinacinę rezistenciją, tačiau buvo ir kolaborantų. Praėjus pusantro mėnesio dėl lietuviams nepriimtinių vokiečių reikalavimų savo veiklą nutraukė Laikinoji vyriausybė; sukilimo organizatorius Lietuvių aktyvistų frontas pasitraukė į antinacinę pogrindį ir sukūrė organizaciją Lietuvių frontas. Dėl antinacinės veiklos keturi Laikinosios vyriausybės nariai buvo įkalinti, kai kuriems (tarp jų ir buvusiam Laikinosios vyriausybės vadovui J. Ambrazevičiui-Brazaičiui) teko slapstytis, kai kurie prisidėjo prie žydų gelbėjimo. Tačiau vietos savivaldos institucijos, nors ir vadovaujamos vokiečių valdžios, liko veikti – taip buvo stengiamasi sušvelninti naujos okupacijos poveikį žmonėms. Nemažai savivaldos tarnautojų stojo į įvairias lietuvių antinacinio pasipriešinimo pagrindines organizacijas ar bent rėmė lietuvių tautinį antinacinį pasipriešinimą. Antinacinio Lietuvių fronto taktika buvo maksimaliai saugoti Lietuvos gyventojus, balansuoti tarp okupacinės valdžios reikalavimų ir jų nepatenkinimo, vengti aštrios konfrontacijos ir emocingų deklaracijų. Jonas Noreika, būdamas Šiaulių apskrities viršininku, tuo pačiu veikė ir kaip pagrindinio Lietuvių fronto Šiaulių apygardos vadovas, vykdė rezistencinės vadovybės nurodymus, o 1942 m. buvo paskirtas ir Lietuvių fronto Mažeikių apygardos vadu (Mindaugas Bloznelis, Lietuvių frontas,

Kaunas, 2008, p. 95, 257). Sutelktomis lietuvių antinacinio pogrindžio ir savivaldos tarnautojų pastangomis pavyko sužlugdyti ne vieną nacių skelbtą lietuvių mobilizaciją į vokiečių kariuomenę, taip pat sutrukdyta suburti SS lietuvių legioną (iš visų okupuotų Europos šalių SS batalionių tautiniu pagrindu vokiečiams nepavyko suburti tik Lietuvoje ir Lenkijoje). Žydas Chaimas Lazaras liudija, kaip susitarus su lietuviams policininkais geto kaliniai pabėgdavo iš Vilniaus geto per kanalizacijos šulinį Vilniaus policijos kieme (Lester Eckman, Chaim Lazar, The Jewish resistance, New York, 1977, p.37). Visgi dalis savivaldos struktūrose tarnaujančių žmonių, ypač tų, kurių pavaldumą vokiečiai tiesiogiai prisiskyrė sau (lietuvių policijos batalionai, saugumo policija), kolaboravo su nacių valdžia ir prisidėjo prie žydų naikinimo.

4. Okupacinei valdžiai pavyko J. Noreiką įtraukti į su žydų izoliavimu susijusių reikalų tvarkymą. 3 2015 m. savo pažymoje Centras paaiškino, kodėl vieno asmens (Plungės komendantūros darbuotojo Aleksandro Pakalniškio) naratyvas, neva J. Noreika atsakingas už Plungės žydų masines žudynes, yra nepagrįstas – tai prieštaravo kitų šešių asmenų liudijimams ir kitai faktinei medžiagai. Tačiau Centras pripažino, kad okupacinei valdžiai pavyko J. Noreiką įtraukti į su žydų izoliavimu susijusių reikalų tvarkymą. 1941 m. rugpjūčio 22 d. Šiaulių apskrities viršininkas J. Noreika valseičių viršaičiams ir antraeilėms miestų burmistrams perdavė Šiaulių apygardos komisaro Hanso Gewecke 1941 m. rugpjūčio 14 d. įsakymą žydus iškeldinti į Žagarės getą, taip pat įsakymą dėl žydų turto likvidavimo tvarkymo.

Pabrėžtina, kad tai nebuvo J. Noreikos valia atsiradę įsakymai, tai buvo jo, kaip apskrities viršininko, vokiečių administracijos nurodymų perdavimas. Pažymėtina, kad J. Noreika nėra perdavęs jokių įsakymų dėl Šiaulių geto, nes pagal tuo metu galiojusį savivaldos įstatymą Šiaulių burmistras nebuvo pavaldus Šiaulių apskrities viršininkui.

5. 1941 m. okupuotos Lietuvos gyventojai nesuvokė getų kaip Holokausto dalies. Lietuvos Respublikos ir tarptautinė teisė genocidą ir nusikaltimus žmoniškumui apibrėžia kaip sąmoningas veikas, daromas suvokiant savo veiksmų pasekmes. 1941 m. vasarą dauguma Lietuvos piliečių, tarp jų ir žydų, nesuvokė getų kaip vieno iš žydų naikinimo etapų. Iki vokiečių okupacijos Lietuvoje buvo girdėta apie žydų suvaržymus Vokietijoje, getus Lenkijoje, tačiau nebuvo žinoma, kad žydų izoliavimas baigtusi masinėms žudynėms. Po nacių organizuotų žydų žudynių Kaune SS brigadenfiureris W. Stahleckeris žydams pareiškė, kad nuo tolesnių pogromų galės juos apginti tik tuo atveju, jei šie persikels gyventi į getus. „Po pirmojo pogromo buvo pakviestas žydų komitetas ir jam buvo pranešta, kad [...] geto įsteigimas yra vienintelė priemonė normalioms gyvenimo sąlygoms sudaryti. Tuomet žydai staiga pareiškė, kad jie bandys savo tautiečius kaip galima skubiau sutelkti Vilijampoleje, kur buvo numatyta įkurti žydų getą“ (iš W. Stahleckerio pranešimo Himleriui; Henry A. Zeiger, The case against Adolf Eichmann, The New American Library, 1960, p.64-67). Lietuvos žydų

Nukelta į 11 psl.

Atkelta iš 10 psl.

bendruomenės atstovas, Vilniaus geto tyrėjas Ilja Lempertas teigia, kad iki 1941 metų pabaigos ir dar vėliau patys žydai Vilniaus gete negalėjo patikėti, kad jų buvimas getuose reiškia jų fizinių sunaikinimą: „Turėkime omenyje, to meto žmonės apie Holokaustą nežinojo, apie jį žinome mes, turėdami prieš akis visą Antrojo pasaulinio karo įvykių paveikslą. Jie matė, kad elgiamasi blogai, bet nežino, kad Holokaustas jau prasidėjęs. Be to, 1941-ųjų rudenį naciai įveda mirties bausmę už žydų slėpimą. Pasakojama, kad tą rudenį Katedros aikštėje pakorė žmogų, padėjusį žydams. Ir lentelę užkabino, kad taip bus visiems“ (Zigmas Vitkus, Vilniaus getas – kai žmonės bandė išsivaizduoti gyvenimą, Kelionė, 2013). Žmonės klaidino tai, kad pirmieji masiniai šaudymai Lietuvoje vyko dar iki getų įsteigimo, taip pat skirtingas getų gyvavimo laikotarpis: mažieji getai su savo gyventojais buvo greitai sunaikinti, o didieji Vilniaus, Kauno getai gyvavo keletą metų, Šiaulių getas likviduotas tik 1944 m. Būta atvejų, kai išlaisvinti ir slepiami žydai neatlaikydavo įtampos ir patys grįždavo į getą – ten jiems atrodė saugiau. Šiaulių apygardos komisaras Hansas Gewecke, kurio filmuotų prisiminimų įrašai saugomi JAV Holokausto memorialiniame muziejuje Vašingtone, teigė, kad tuo metu jie nemanė, kad getai baigsis žydų sunaikinimu. Anot H. Gewecke, vienas iš nacizmo ideologų „Rozenbergas pasakė, kad Šiauliuose žydai ir prieš karą gyveno gete. Uždarymą į getus Rozenbergas laikė humanišku dalyku“. Po karo sąjungininkai buvo sulaukę H. Gewecke, tačiau po tardymų paleido nepaisant jo tiesioginių įsakymų dėl Žagarės ir Šiaulių getų. Panašūs kaip J. Noreikai kaltinimai (kolaboravimu su naciais ir prisidėjimu prie žydų izoliavimo) buvo pateikti ir Lietuvos Laikinosios vyriausybės vadovui Juozui Ambrazevičiui – Brazaičiui bei Vidaus reikalų ministrui Jonui Šlepečiui. 1974 m. JAV Kongreso nurodymu JAV Teisingumo departamentas dėl šių kaltinimų atliko išsamų tyrimą ir jų veikloje neradus nusikaltimo įrodymų juos išbraukė iš įtariamųjų sąrašo (LGGRTC. Genocido tyrimo centras nepasiduos vulgariam spaudimui, Delfi.lt, 2019). Tarptautiniu mastu iki šiol diskutuojama ar geto vidaus tvarką palaikančios struktūros vertintinos kaip nacių kolaborantės. Žydų taryba (judenratas)

ir geto žydų vidaus policija vykdė nacių 4 nurodymus geto teritorijoje: atrinkdavo nedarbingus gyventojus (juos naciai veždavo sušaudyti), perduodavo vokiečių nurodymus dėl turto atidavimo, prižiūrėdavo, kaip vykdomos vidaus taisyklės ir t.t. Pasak žydų istoriko I. Lemperto, „Judenratas – iš tiesų priešaringai vertinamas. Tačiau taip vertina žmonės, nežinantys istorijos. Pasidomėję giliau, pamatysime, kad juoda – balta istorija čia netinka.“ Pažymėtina, kad Lietuvos žydų iniciatyva Kauno žydų geto seniūnų tarybos pirmininko Elkeso Chaimo Chanono ir Kauno geto policijos vadovo Judo Zupavičiaus atminimas įamžintas garbės lentomis.

6. J. Noreikos veikla nevertintina kaip kolaboravimas, jis buvo aktyvus antinacinio pagrindžio dalyvis. Šiaulių apskrities viršininko Jono Noreikos veikla nevertintina kaip kolaboravimas pagal įprastą, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nurodomą kolaboravimo sąvoką (tėvynės išdavikas, bendradarbiaujantis su šalį okupavusios valstybės institucijomis, kenkiantis savo krašto valstybingumui ir piliečių interesams) dėl šių aplinkybių: – J. Noreikia Šiaulių aps. viršininku paskirtas ne nacių, o lietuvių Laikinosios vyriausybės. – J. Noreika, būdamas Šiaulių aps. viršininku, priešinosi lietuvių mobilizacijai į vokiečių kariuomenę ir SS legiono steigimui Lietuvoje, taigi, priešinosi lietuvių kolaboravimui su naciais; už tai dvejus metus buvo kalintas Štuthofio koncentracijos stovykloje. Kaip nurodo vokiečių saugumo policijos ir SD vadas Karlas Jegeris, J. Noreika „vadovavo lietuvių pasipriešinimo judėjimui ir ypač kurstė prieš Reicho komisaro paskelbtą lietuvių tautos mobilizaciją“ (Štuthofio koncentracijos stovyklos kortelės, Archiwum Muzeum Stutthof, Sygn., I-III-11224). – J. Noreika buvo aktyvus pagrindinės antinacinės lietuvių organizacijos Lietuvių frontas dalyvis: įkūrė karinio padalinio „Kęstučio“ Šiaulių apygardos štabą, rūpinosi tokių štabų įkūrimu Telšių ir Mažeikių apskrityse, rūpinosi ginklais Lietuvos karinių pajėgų atkūrimui, platino draudžiamą lietuvių fronto spaudą, prisidėjo prie pagrindinio Šiaulių apskrities laikraščio leidimo. „Lietuvių fronto“ tyrėjas Mindaugas Bloznelis J. Noreiką įtraukė tarp 53 žymiausių „Lietuvių fronto“ dalyvių. Pažymėtina, kad į „Kęstučio“ padalinio narius buvo priimami tik tie, kurie nebuvo susitepę kolaboravimu su priešais (Mindaugas

Bloznelis, Lietuvių frontas, Kaunas, 2008, p.91, 382, 398, 399; LYA, f. K-1, ap.58, b. 27355/3, t.7, p.223; Viktoras Ašmenskas, Generolas Vėtra, Vilnius, 1997, p.341, 428; Petras Jurgėla, Lietuviškoji skautija, 1975, p. 687). – Žinomas Šiaulių antinacinės rezistencijos dalyvis, žydų gelbėtojas Domas Jasaitis J. Noreiką įvertino kaip aktyvų antinacinį rezistentą. Savo prisiminimuose D. Jasaitis rašo: „Mano nuomone, Bubas yra atsakingas už Šiaulių apskrities [viršininko] Jono Noreikos, didelio patrioto ir rezistentą, suėmimą 1943 m. kovo mėn. ir išvežimą į Štuthofą.“ Lietuvių enciklopedijoje, kurios vienas iš redaktorių yra D. Jasaitis, rašoma: „J. Noreika 1941 m. Lietuvos laikinosios vyriausybės buvo paskirtas Šiaulių aps. viršininku. Eidamas šias pareigas susirišo su pagrindžiu ir griežtai gynė krašto reikalus prieš okupantus. 1943 m. po propagandinės kelionės į Vokietiją išspausdino lietuviškoje spaudoje straipsnį – „Šių dienų Vokietija“, kuris buvo nepalankus nacių režimui“ (Lietuvių enciklopedija, XX tomas, Bostonas, p.409; Išgelbėję pasaulį. Žydų gelbėjimas Lietuvoje 1941-1944, LGGRTC, Vilnius, 2001, p.45). – 1946 m. sovietų tardomas J. Noreika sakė: „Tautinė veikla buvau artimai susijęs su Šiaulių ligoninės direktoriumi Jasaičiu. Mes svarstydavome politinius klausimus, susijusius su Lietuvos ateitimi. Svarstėme tarptautinę padėtį ir padarėme išvadą, kad vokiečiai pralaimės šį karą, bet mūsų interesas buvo palaikyti su jais atsargius kontaktus, kad anglai ir amerikiečiai pirmieji užimtų Vokietiją ir su jų pagalba Lietuva galėtų atsilaikyti prieš SSRS. Siekiant šių tikslų mes susitarėme su Jasaičiu aktyviai veikti kur bebūtume“. 1946 m. J. Noreika į savo kuriamą antisovietinę pagrindinę organizaciją buvo numatęs įtraukti į Vakarus pasitraukusį D. Jasaitį; siunčiamam į užsienį studentui Varaneckui J. Noreika nurodė surasti D. Jasaitį ir per jį užmegzti ryšius su užsienio lietuviams (LYA, f-K1, ap.58, b.9792/3, t.1, p.128-129); – J. Noreikos bendražygis Damijonas Riauka liudija, kad „Jonas Noreika neskirstė okupanto į savus ir svetimus: „Mūsų paklaustas, kaip mums reikia elgtis su vokiečiais Noreika pasakė: „Rusai mums nedraugai, o vokiečiai – ne broliai“. J. Noreika „kartu su kitais 10 Žemaitijos inteligentų 5 reikalavo vokiečių vadovybę uždrausti genocidą prieš lietuvių ir žydų tautybių žmones ir suteikti

Lietuvai savivaldą. 1943 m. vasarį parašė straipsnį „Šių dienų Vokietija“, kuriame demaskavo nacistų režimo pragaištingumą kaip lietuvių tautai, taip ir pačiai Vokietijai“. – Sakydamas baigiamąją kalbą sovietų teisme J. Noreika sutiko su visais kaltinimais dėl pasipriešinimo sovietų valdžiai, išskyrus kaltinimą, kad „savanoriškai tarnavo vokiečiams“; J. Noreika pabrėžtinai prašė sovietų teismo jį išteisinti tik pagal šią kaltinimo punktą (LYA, f-K1, ap.58, b.9792/3, t.4; V. Ašmenskas, Generolas Vėtra, Vilnius, p. 359, 384).

7. J. Noreika priklausė antinaciniam Šiaulių pagrindžiui, kuris gelbėjo žydus, J. Noreika padėjo žydų gelbėjimams. Šiaulių antinacinės rezistencijos pagrindis, kuriam priklausė J. Noreika, D. Jasaitis, Šiaulių viceburmistras Vladas Pauža, Šiaulių mokytojų seminarijos direktorius Adolfas Raulinaitis ir kt., užsiėmė žydų gelbėjimu. Vieni svarbiausių šio gelbėjimo tinklo veikėjų buvo Vaiko draugijos Šiaulių sk. pirmininkė Sofija Lukauskaitė-Jasaitienė ir jos vyras, Šiaulių ligoninės direktorius Domas Jasaitis, organizavę ir vykdę plačias žydų gelbėjimo akcijas (Žydų gelbėjimas Lietuvoje II Pasaulinio karo metais 1941- 1944 m., Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus, Vilnius, 2011, p.59). „Nebuvo dienos, kad keletas žydų neateitų į [Jasaičių] namus, norėdami gauti maisto, pasiimti paliktų apsaugai daiktų ar prašyti tarpininkavimo ir kitokios pagalbos ar palikti žinią, kuri būtų naudinga kitam žydui.“ S. Jasaitienė liudija, kad „išgelbėti žydą visuomet buvo susiję su mirties pavojumi ir tam asmeniui, ir jo artimiesiems. O gelbėjimo aplinkybės buvo tokios sunkios ir komplikotos, kad norint išgelbėti vieną [žydą], į tą darbą reikėjo įtraukti bent 5-10 asmenų“. Jonas Daugėla liudija, kad Šiaulių žydų gelbėjimui „buvo suorganizuota net atskira organizacija iš vietos žymesniųjų visuomenės veikėjų“. (Išgelbėję pasaulį. Žydų gelbėjimas Lietuvoje 1941-1944, LGGRTC, Vilnius, 2001, p.59, 196-204). D. Jasaitis su J. Noreika buvo susiję tarpiais pagrindiniais ir asmeniniais ryšiais, draugavo ir bendradarbiavo leisdami ir platindami pagrindinę spaudą. Šiaulių apskrities rezistencinės tarybos leidžiamas laikraštis išspausdino straipsnį, kuriame buvo pasmerkti žydų žudymai ir nurodyta, kad Lietuvai atstačius nepriklausomybę bus teisiami šių žudynių vykdytojai ir pagalbininkai. Pagrindiniam leidiniui

savo antinacinį straipsnį parašė ir J. Noreika. Žydus gelbėję šiauliečiai pasitikėjo J. Noreika, jį vertino labai teigiamai. D. Jasaitis J. Noreiką apibūdino kaip rezistentą, „griežtai gynusį krašto reikalus prieš okupantus“. Šiaulių antinacinio pagrindžio dalyvis, Šiaulių viceburmistras Vladas Pauža, nacių persekiojamiems išdavęs daugiau kaip 300 asmens pažymėjimų, dėl kurių ne kartą teko aiškintis vokiečių saugumo agentams, J. Noreiką įvertino kaip „didį patriotą, per daug neatsargų kalbose, staigaus, ugningo būdo tautos didvyrį, mirusį dėl mūsų ir Lietuvos laisvės“ (Domas Jasaitis, Žydų tragedija Hitlerio okupuotoje Lietuvoje, Draugas, Čikaga, 1962; Išgelbėję pasaulį. Žydų gelbėjimas Lietuvoje 1941- 1944, LGGRTC, Vilnius, 2001, p.214). Šiaulių aps. finansų sk. vedėjas Antanas Gurevičius J. Noreiką vertino kaip žydų gelbėtoją, motyvuodamas tuo, kad „Šiaulių aps. Valdybai priklausė Vaiguvo vaikų prieglauda. Taigi ji buvo atsakinga už šios prieglaudos gerovę ir visapusišką vaikų aprūpinimą, vadinas, ir 7 žydų vaikų bei vienos suaugusios žydaitės, kuri ten ėjo prieglaudos sekretorės pareigas“ (A. Gurevičiaus sąrašai, 1999, p.120). J. Noreikos bendražygis Damijonas Riauka liudija, kad pirmomis karo dienomis J. Noreika įkalbinėjo sutiktą vežimui važiuojančią žydų šeimyną pasukti iš kelio ir kuo skubiausiai slėptis nuo vokiečių (Genocidas ir rezistencija Nr.1 (39), Vilnius, 2016, p.50). Nacių suimtas, tardomas ir kalinamas J. Noreika neišdavė žydų gelbėtojų ir pagrindžio dalyvių. Po dvejus metus kalinimo Štuthofio koncentracijos stovykloje į Lietuvą grįžęs J. Noreika antisovietinę pagrindžio organizaciją sukūrė su Šiaulių žydų gelbėtojų tinklo aktyvia nare, buvusia Šiaulių bibliotekos vedėja Ona Lukauskaite-Poškiene, Domo Jasaičio žmonos Sofijos Lukauskaitės-Jasaitienės seserimi.

8. Jonas Noreika savo gyvenimą paaukojo Tėvynės laisvei, jį represavo abi okupacinės nacių ir sovietų valdžios. 6 Jonas Noreika savo gyvenimu įrodė, kad kitų piliečių ir Tėvynės gerovė jam buvo aukščiau asmeninių interesų. Jis aktyviai priešinosi tiek nacių, tiek sovietų okupacijoms, dėl ko buvo abiejų režimų įkalintas, o sovietų ir nužudytas. Išlaisvintas iš Štuthofio koncentracijos stovyklos turėjo galimybių pasitraukti į Vakarus, kur jo laukė žmona ir mažametė dukra, tačiau grįžo į sovietų okupuotą Lietuvą ir

siekdamas vienyti ginkluoto pasipriešinimo judėjimą ruošė sukilimą už Lietuvos laisvę. Jono Noreikos humanizmą liudija: – aktyvus priešinimasis okupaciniams nacių ir sovietų režimams; – bendražygių liudijimai; – pasiaukianti šiltine sergančio Štuthofio lagerio kalinio prof. Vlado Jurgučio globa; – Štuthofe kartu kalėjusio kun. Stasio Ylos vertinimas: „J. Noreika grįžo [į Lietuvą] mirti su kitais mirstančiais už tėvynę. Būdamas teisininkas jis suprato, kas jo laukė, tačiau tėvynės meilė buvo jam brangesnė už viską“; – Štuthofio koncentracijos stovykloje sukurta J. Noreikos malda (Stasys Yla, Žmonės ir žvėrys Dievų miške, Kaunas, 1991); – priešmirtinis palinkėjimas dukrai: „Aš noriu matyti tave pilną tikrai kūrybingos jėgos, nes neapykanta – griauanti, o meilė – kurianti jėga“ (Vidmantas Valiušaitis, Ką apie Generolą Vėtrą pasakoję jo dukra, Delfi.lt, 2018).

9. G.A. Gochino atliktas tyrimas negali būti laikomas nei objektyviu, nei moksliniu. Centras ištyrė G.A. Gochino išvadas bei pridėtus dokumentus ir pateikė jam ir teismui argumentuotus vertinimus. Centro nuomone, G.A. Gochino tyrimas vertintinas kaip bandymas pagrįsti kitų šaltinių nepatvirtintus jau minėto vieno liudininko (Aleksandro Pakalniškio) prisiminimus ir kaip nacių propagandos kopijavimas dėl lietuvių, o ne vokiečių atsakomybės už Holokaustą Lietuvoje. Jo pateikti dokumentai Centrai iš esmės buvo žinomi, tarp jų nėra jokių naujų svarių argumentų, suteikiančių pagrindą pakeisti 2015 m. Centro išvadą. G.A. Gochino tyrimas negali būti laikomas objektyviu ir moksliniu dėl šių priežasčių: – G.A. Gochinas savo pateiktiems istoriniams šaltiniams netaiko išorinės ir vidinės kritinės analizės, nevertina jų patikimumo; – G.A. Gochinas dokumentus atrinko remdamasis ne objektyvumo kriterijais, o bandydamas pagrįsti išankstines nuostatas; – G.A. Gochinas vertina pavienius dokumentus, nederindamas jų su kitų archyvinių dokumentų, žinomų faktų, liudijimų ir aplinkybių visuma, taip ignoruodamas mokslinei analizei būtiną bendrą istoriografinį kontekstą; – G.A. Gochino pateiktos apibendrinančios išvados akivaizdžiai prieštarauja kai kuriems jo paties pateiktiems dokumentams; – kai kurie G.A. Gochino teiginiai galimai pažeidžia LR Konstitucijos nuostatas ir visuotinai pripažintą nekaltumo prezumpciją. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centras

Eglė JACĶONYTĖ

Pavasaris Paparčiuose

Palaimingas pavasario lietus, gyvybės vanduo. Išėini į lauką, pakeli galvą į dangų, rodos, įkvėptum, sugertum visa aplink: ir saulėtą lietų, apjuostą vaivorykšte, ir visus debesis, visus laukus, visas paukščių giesmes. Kvatoja varnėnas ant stogo šelmens. Gandras vast vast virš galvos didingais sparnais lyg apglėbt norėdamas. Keli menki lietaus lašeliai, o visgi nuplauna, atgaivina mirusią, išdegusią dykynę. Ir kiek tame gyvybės troškuly jėgos, jei iš tokios mirtinos degusių krūvos gali prasiveržti žali, šviežutėliai, gležnutėliai žolynai. Ne - pavasaris tai dūmų tumulai iš visų laukų pusių, juodai išdegusios dykynės. Sakau: „Žmonės, ką jūs darot? Kodėl? Kas jums užkliūna? Ar jūsų tingėjimas taupiai, rūpestingai, tvarkingai gyventi jums akis bado? O gal bukas neišmanymas ir nenoras išmanyti?“. Vieni sako: „Taip mūsų tėvai, seneliai darė“. Kiti šaiposi: „O ką, smagu, kai į tokį kaimo užkampį suleikia tiek gaisrinių, ūžimas, vandens pumpavimas, šauksmai“. Labai nedaug dar tokių, kurie suvokia žolės deginimo žalą ir pavojų, beprasmybę ir grėsmę. Labai nedaug tokių, kurie nedegina vien todėl, kad išsigando baudos: ai, kaip nors išsisuksim, aš kaip invalidumą turintis, jis - kaip tremtinys. Tai tokios tokelės. Ar kada nušvis? O gal įvyks stebuklas ir visi mokslai taps nemokami ir visiems prieinami. Tik ar benorės kas mokytis, ar liks dar koks neuronas smegenyse neužnuodytas.

Nekantus šalpusnis iškišo galvelę, pražydo snieguolės, krokai. Pirmą pavasario spalva - balta snieguolių, o tik paskui nušvinta šalpusnių saulės geltonis. Purienos išauli, tarp krūmokšnių prie šaltinio čiurlenimo, jau krauna žiedus. Ir „baltos varnelės“ staiga užplūdo laukus. Stebėdavau, kas atsitiko, kad arimai nutūpti ne tik varnų pulkais, net ir kirų būriais. „Oi, teta, mes mieste per balkoną mėtom kirams maistą, o jie taip gražiai pasigauna“. Ne tik varnos dabar pavasarį sujunda miestuose ir laukuose, bet ir kirai. Kirai, tie jūr baltieji Šaukliai, vandens mylėtojai, didieji žuvininkai. Miršta vanduo žemėje. Nebėra žuvies. Atrodo, štai kokia vandenynų bedugnė giluma paslėps visas žmonių nuodėmes, nuplaus sraunūs upeliai kažkur tolyn, gilyn visas žmonių atmatas. Tik nuplaus toliau ir giliau žemės. Visi mes iš Žemės atėję ir visi į ją sugrįžtame, apsisuka gyvybės ratas ir trenkia mums ar mūsų vaikams, ar dar tik menamiems žmonėms viskuo, ką paliekam, išmetam šiandien ir dabar. Vakar kažkas susprogdino bombą kažkur vandenyne, šiandien kirai - šiukšlynų paukščiai (o kuo skiriasi šiukšlynų žmonės?). Kas kitas?

Tačiau Paparčiuose tebečiurlena patvinęs upelis, tebeplauko antys.

Paparčiai, Skuodo r.

1955 m. biblioteka perkelta į Komunarų (dabar Vytauto) gatvės Nr. 8 pastatą.

1955 m. vaikų bibliotekai suteiktos atskiros patalpos Plungės parke esančioje laikrodinėje.

Vaikų biblioteka laikrodinėje turėjo du kambarius pirmame aukšte: skaityklą ir knygų fondą, įėjimas iš gatvės pusės. Joje dirbo bibliotekininkė Laimutė Bal-

Bibliotekininkai prie Rajoninės bibliotekos, 1956 m.

Bibliotekininkė skaitykloje prie parodos, 1955 m.

Įėjimas į biblioteką. 1955-1963 m. laikrodinėje veikė Vaikų biblioteka. Nuotr. K. Paulauskaitės. 2010 m.

Rajoninė biblioteka Vytauto gatvėje veikė 1955-1979 m., o Vaikų ir komplektavimo skyriai iki 1993 m.

Bibliotekininkas Edvardas Garbaskas apie 1956 m.

Plungės viešosios bibliotekos istorijos akimirkos

trūnaitė. Kituose šio pastato kambariuose veikė Pionierių ir moksleivių namai su atskiru įėjimu. Biblioteka laikrodinėje uždaryta apie 1963 m., o jos

fondas perkeltas į pastatą Vytauto gatvėje (Nr. 8). Tuomet šiame pastate, šalia suaugusiųjų bibliotekos atidarytas vaikų literatūros skyrius.

Vita Šeškavičiūtė 1956-1957 m. buvo Plungės rajoninės bibliotekos vedėja

Juozagata Gulbinaitė-Jakaitienė 1957-1962 m. buvo Plungės rajoninės bibliotekos vedėja

Bibliotekininkai prie Rajoninės bibliotekos, 1960 m.

Pro Rajoninės bibliotekos langą, 1960 m.

Rajoninėje bibliotekoje. Stovi (iš kairės) J. Gulbinaitė-Jakaitienė, A. Gorbatenko, sėdi V. Šeškavičiūtė, 1956 m.

Vaikų bibliotekos darbuotojos (sėdi iš kairės) Bartkienė ir L. Baltrūnaitė, 1956 m.

„žemaičių saulutės“ esė

Rengėjas – DRAUGIJA „SAULUTĖ“
Leidžiamas nuo 1994 m. spalio 4 d.

Laisvės al. 19, LT-90157 Plungė
Tel.: (8 448) 72 372, 72 375
E. p. zemsaulute@gmail.com

Redaktorė - Kristina Paulauskaitė
Pavadootojas - Dainius Sobockis
Kalbos redaktorės - Genutė Matevičiūtė, Vilma Mosteikienė

Korespondentai: V. Liutikaitė,
R. Žukienė, K. Vaitkus, A. Kuprelytė,
Z. Paulauskaitė
Rinko - Z. Jonušaitė, A. Šakienė

Leidėjas: Ž. Pilitausko ind. veikla,
Slyvų g. 8, Kaušėnai, Plungės r.
Tel. 8 682 56996.

Spaudė UAB „Vakarų spaustuvė“ (Kretinga).
Straipsnių ir laišku autorių nuomonės gali nesutapti su redakcijos nuomone.
Maketavo Žydrūnas Pilitauskas (Teišių g. 3, II a., Plungė. Tel.: (8 448) 70 400, 8 682 56 996. E. p. zp55598@gmail.com). Tiražas - 1000 egz.